

Schoolveiligheidsplan

Rembrandtlaan 18
5161 ES Sprang-Capelle
0416-274145

Burgemeester van Casterenstraat 41
5146 GA Waalwijk
06-10298638

www.dekoningschool.nl
info@dekoningschool.nl

INHOUD

Inhoud	2
Inleiding.....	4
1. Beleidsaspecten.....	4
Visie op schoolveiligheid	4
Beleid voor de monitoring van de veiligheid op school	5
Afhandelen van incidenten	6
Registratie.....	7
Aandachtsfunctionaris.....	7
Bedrijfshulpverlening	8
Klachtencommissie.....	8
2. Interne communicatie.....	9
Medezeggenschapsraad.....	9
Zorgteam	11
3. Samenwerking extern.....	11
Verlof en verzuim (tekst schoolgids)	11
Verlof	11
Verzuim	13
Brandweer, brandweervoorschriften.....	14
Jeugdzorg / AMK	14
Brabants Verkeersveiligheids Label (BVL)	14
Evaluatie	14
4. Sociaal/pedagogisch klimaat.....	15
Inleiding.....	15
PBS.....	16
Pesten.....	16
Hoofd Luis	17
Rouw bij kinderen.....	17
Vroegsignalering kindermishandeling.....	18
Gedragscode Koningschool.....	18
5. Grensoverschrijdende aspecten.....	18
Schorsen en/of verwijderen	18
6. Ruimtelijke aspecten	20

Gebouw en veiligheid.....	20
Veiligheid en het onderhoudsplan	20
Bouwtechnisch, brandveiligheid, speeltoestellen en ontruimingsplan	20
Veiligheidsmaatregelen.....	20
Calamiteiten	21
6. Bijlagen	22
1. PBS.....	22
2. Overzicht verschillende gedragingen	27
3. Gedragsbevorderingsprotocol.....	24
4. Afspraken Coolstoel en Maatjesklas	29
5. Protocol Pesten	29
6. Nationaal Onderwijsprotocol tegen pesten	36
7. Protocol rouw bij kinderen.....	37
8. Protocol Vroegsignalering Kindermishandeling	42
9. Gedragscode Koningsschool.....	61
10. Protocol gebruik mobiele telefoons.....	62
11. Protocol schorsing en verwijdering van leerlingen	63
12. Vragenlijst veiligheid leerlingen mei 2017	63

INLEIDING

In het veiligheidsplan zijn alle verplichte zaken vastgelegd zodat te allen tijde terug te vinden is wat een gebruikelijke handelswijze is van directie, leerkracht en andere betrokkenen.

Veranderende omstandigheden of nieuwe inzichten kunnen aanpassingen op de procedures en werkwijzen nodig maken. Het is een zaak van een goede professionele instelling, gedegen onderlinge afstemming en gezond verstand om hierin de juiste keuzes te maken. In het veiligheidsplan zijn verwijzingen opgenomen naar instellingen en websites. Het schoolveiligheidsplan is vooral een naslagwerk waarin visie, beleid, procedures en contactgegevens overzichtelijk bij elkaar staan. In dit plan zijn verschillende protocollen opgenomen. Om de documenten uit het schoolveiligheidsplan actueel en organisatorisch werkzaam en uitvoerbaar te houden worden jaarlijks een aantal onderwerpen op teamniveau geëvalueerd. De planning hiervoor maakt deel uit van het schooljaarplan.

De ouders worden jaarlijks via de schoolgids op de hoogte gehouden. Incidenteel worden ouders via de nieuwsbrief geïnformeerd. Alle relevante informatie staat ook op de website www.dekoningsschool.nl

1. BELEIDSASPECTEN

Visie op schoolveiligheid

We vinden het belangrijk dat de kinderen op de Koningsschool zich in een veilige omgeving kunnen ontwikkelen. Ook voor medewerkers van onze school, ouders en bezoekers moet de school een veilige omgeving zijn. Allerlei zaken spelen mee bij het begrip 'veiligheid'. Denk aan de veiligheid van het gebouw aan de binnen- en buitenkant, maar ook van het gebruik van allerlei zaken in en rondom het gebouw. Ook moeten kinderen veilig kunnen spelen en werken, lichamelijk en geestelijk. Ouders moeten er op kunnen vertrouwen dat wij er alles aan doen om ongelukken te voorkomen en indien er zich ongelukjes voordoen wij hier adequaat op inspelen. Om die veiligheid zoveel mogelijk te waarborgen zijn er gezamenlijke afspraken en is er controle op de naleving van die afspraken.

De afgelopen jaren heeft het team van de Koningsschool nadrukkelijk aandacht besteed aan een goed pedagogisch klimaat. Sociale veiligheid speelt hier een belangrijke rol in. Veiligheid is immers een belangrijke voorwaarde om goed te kunnen functioneren op school en om zich te kunnen ontwikkelen

Het klimaat in de klas vinden we heel belangrijk. Onze leraren zorgen ervoor dan ook voor dat de klas een plek is waar de leerlingen zich thuis voelen. De kinderen voelen zich veilig, voelen zich geaccepteerd, durven zichzelf te zijn en hebben vertrouwen in anderen en zichzelf.

Onze belangrijkste ambities zijn:

- Sociaal-emotionele ontwikkeling staat op ons weekrooster
- We beschikken over een methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling
- We beschikken over een observatie-instrument in groep 1 en 2
- We beschikken over een LVS voor sociaal-emotionele ontwikkeling
- Wij beschikken over voldoende expertise m.b.t. de sociaal-emotionele ontwikkeling
- Onze leraren kunnen proactief en preventief reageren bij gedragsproblemen
- We betrekken de ouders bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind

- We stellen regelmatig een sociogram op
- De sociaal-emotionele ontwikkeling komt aan bod bij de groepsbespreking
- We beschikken over een netwerk van externe deskundigen

De ambities worden een keer per vier jaar beoordeeld door directie en team m.b.v. de Quick Scan (WMK-PO) De vragenlijsten voor leerlingen, leerkrachten ouders geven goed inzicht in de (sociale) veiligheid van alle betrokkenen. Het sociaal-emotioneel welbevinden van onze leerlingen heeft, ondanks de goede beoordelingen, voortdurend onze aandacht. We plaatsen het structureel op de agenda van onze teambijeenkomsten.

Het eigenaarschap van het veiligheidsplan is door de directive gedelegeerd aan de aandachtsfunctionaris.

Beleid voor de monitoring van de veiligheid op school

Instrument	WMK vragenlijsten veiligheid Kijk registratie groep 1 en 2 Viseon groep 5 t/m 8
Periode	WMK maart-april Kijk registratie januari Viseon januari (zwakke scores ook in juni)
Groepen	Kijk registratie groep 1 en 2 WMK vragenlijsten veiligheid groepen 5 t/m 8 Viseon groep 5 t/m 8
Regels afname	Volgens handleidingen
Gewenste responspercentage	95%
Gewenste score Welbevinden	80 %
Gewenste score Fysieke veiligheid	80 %
Gewenste score Sociale veiligheid	80 %
Gewenste score Psychische veiligheid	80 %
Analyse scores (wie – wanneer)	Na toetsen/beantwoorden vragenlijsten: 1. leerkrachten 2. leerkracht met IB-er 3. Ib-er met directive en aandachtsfunctionaris 4. directie met bestuur
Vaststellen actiepunten	Op individueel niveau leerkracht met IB-er Op teamniveau met aandachtsfunctionaris/team/IB/directie In plannen teamvergadering/jaarplanning
Uitslagen bespreken met	Leerkracht met ouders op leerlingniveau Aandachtsfunctionaris met teamleden op groepsniveau Directie en bestuur op schoolniveau
Publicatie van de uitslagen	Samenvatting in schoolgids

Preventiebeleid

Ons beleid is vooral gericht op preventie. Naast het corrigeren en bestraffen van leerlingen die zich niet houden aan afspraken voeren we een actief beloningsbeleid (bevorderen en stimuleren van positief gedrag). We onderscheiden de volgende activiteiten:

- het ontvangen van de leerlingen bij de deur
- pestprotocol
- groepsregels
- beloningsafspraken
- pleinregels
- pleinvacht afspraken
- overblijfglement
- registratiesystemen KIJK en Viseon
- regel van de maand
- schoolafspraken PBS

Alle kinderen, personeelsleden en andere volwassenen die bij de Koningsschool zijn betrokken bij het versterken van deze veiligheid.

Dit gebeurt door zich zelf te houden aan regels en rekening te houden met anderen. Het vastleggen van procedures is niet voldoende om de veiligheid te waarborgen. Procedures helpen om in moeilijke situaties de juiste acties te kunnen ondernemen. Naast dat wat is opgenomen in het veiligheidsplan komt het onder andere aan op:

- het expliciet kenbaar maken van verwachtingen in bijvoorbeeld school- en klassenregels
- het aanspreken van kinderen, ouders, externen en personeel op het afwijken van gewenste gedragingen
- zorgvuldige communicatie met alle betrokkenen en registratie van incidenten.

Het onderhouden en waar mogelijk versterken van de leefbaarheid en veiligheid op school vormt een onderdeel van het dagelijkse handelen van alle personeelsleden op de Koningsschool.

Hierbij denken we aan:

- het scheppen van een goede werksfeer
- het bevorderen van een prettige omgang
- leerlingen, ouders en personeel serieus nemen
- taken en verantwoordelijkheid met hen delen
- het voorkomen en oplossen van ruzies, pesten en conflicten
- een luisterend oor bieden en helpen
- goede contacten onderhouden met ouders/verzorgers en externen
- effectief handelen bij calamiteiten
- de klas en het gebouw veilig inrichten en goed gebruik ervan stimuleren
- het leren omgaan met onveiligheid

Afhandelen van incidenten

We beseffen dat er ondanks alle positieve acties toch incidenten blijven voorkomen. Naar aanleiding van de schooldiagnose beleidsterrein Schoolklimaat en de vragenlijst Sociale Veiligheid hebben we een incidentenregistratie ontwikkeld. De resultaten van de vragenlijsten bevestigen dat we aandacht moeten blijven besteden aan het voorkomen en tegengaan van pestgedrag.

Als team hebben wij de verantwoordelijkheid om voor een veilig klimaat voor zowel kinderen als volwassenen te zorgen.

De incidenten registreren we en we beschrijven hoe ze afgehandeld zijn.

We onderscheiden de volgende incidenten:

- fysiek geweld
- verbaal geweld

- intimidatie en/of bedreiging met fysiek geweld
- intimidatie en/of bedreiging met verbaal geweld
- intimidatie en/of bedreiging via MSN, sms, e-mail of internet
- pesten, treiteren chantage
- seksueel misbruik
- seksuele intimidatie
- discriminatie
- racisme
- vernieling
- diefstal
- heling
- (religieus) extremisme

De leerkracht is de eerst aangewezen persoon om de incidenten op te pakken. Hierbij kan hij/zij ondersteund worden door de aandachtfunctionaris, IB-er, directeur en/of sociaal verpleegkundige, buurtnetwerk.

Bij ernstige incidenten worden de ouders van de betreffende leerlingen ingelicht over het incident bijvoorbeeld door ze voor een gesprek op school uit te nodigen. Doel is met name oplossing van het incident en voorkoming van een nieuw incident.

In gevallen dat er sprake is van herhaling van incidenten, treedt de regeling schorsing en verwijdering in werking. Gelukkig is dit in de praktijk nog niet voorgekomen.

Registratie

Ernstige incidenten/overtredingen (leerling-leerling; leerling-personeel; ouders-personeel; personeel-personeel) worden door de leerkrachten geregistreerd. Per incident wordt kort gemeld: wanneer is het gebeurd, wie waren erbij betrokken, wat is er gebeurd en hoe is het afgehandeld. De bouwcoördinatoren analyseren en rapporteren in november, april en juni naar de directeur.

Door registratie van alle ernstige incidenten krijgen we een realistisch beeld van de hoeveelheid incidenten die op onze school plaatsvinden. Bovendien krijgen we inzicht in wie bij een bepaald incident betrokken is en wat de inhoud en de oorzaak van het incident is. Dit bepaalt weer onze aanpak en waar nodig wijziging van beleid.

Aandachtfunctionaris

De aandachtfunctionaris zorgt ervoor, dat alle bij de school betrokkenen weten wie hij/zij is en wat hij/zij doet (wat er verwacht kan worden). Vervolgens is het van belang, dat de procedures helder zijn: wat moet ik doen als ik gepest wordt? Wat gebeurt er daarna met mijn klacht etc. Een derde aspect betreft het veiligheidsplan. Daarin gaat het m.n. om vragen als: hoe voorkomen we op school allerlei vormen van pesten en wat doen we om van onze school een steeds veiliger school te maken? En tenslotte: gelet op de taken van de aandachtfunctionaris, kan de vraag "*hoe zorg ik ervoor, dat onze school een steeds veiligere school wordt*" uitgebreid worden met vragen als: is onze school een veilige school? Hoe weet (meet) ik dat? Wat doe ik op basis van de bevindingen? En wie informeer ik over de uitkomsten van metingen, analyses en voorgenomen verbeterpunten?

De school moet:

- veiligheidsbeleid voeren; daarbij gaat het om de sociale, de psychische en de fysieke veiligheid van de leerlingen
- de veiligheid van de leerlingen monitoren (meten)

- de veiligheid meten met een instrument dat een representatief en actueel beeld geeft
- een aandachtsfunctionaris aanwijzen die het beleid coördineert in het kader van het tegengaan van pesten en het fungeert als aanspreekpunt met betrekking tot pesten.

Deze coördineert het anti-pestbeleid en is een aanspreekpunt voor leerlingen en ouders. Door één persoon verantwoordelijk te maken voor de coördinatie, kan het pesten en het voorkomen van pesten effectiever worden aangepakt.

De taken van de aandachtsfunctionaris zijn:

- Het verhelderen van de taken van de aandachtsfunctionaris
- Het geven van mondelinge en schriftelijke informatie over aspecten met betrekking tot veiligheid
- Het (mede) opstellen van het veiligheidsplan
- Op de hoogte stellen (blijven) van actuele ontwikkelingen
- Het (mede) uitvoeren van het veiligheidsplan
- Het (mede) implementeren van verbeterpunten vanuit het veiligheidsplan
- Het functioneren als eerste aanspreekpunt bij pesten (eerste opvang – advies – verwijzing)
- Zorgdagen voor het breed oppakken van zaken die met pesten samenhangen
- Het analyseren van meetgegevens (van uitslagen van vragenlijsten)
- Het analyseren van de gegevens van het LVS voor de sociale ontwikkeling

De aandachtsfunctionaris is te bereiken via het e-mailadres:

aandachtsfunctionaris@dekoningschool.nl

Bedrijfshulpverlening

De bedrijfshulpverleners (BHV'ers), zijn de personen die ten aanzien van de bedrijfshulpverlening taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden hebben. Deze zijn schriftelijk vastgelegd.

De BHV'ers zijn gecertificeerd en onderhouden hun deskundigheid door het volgen van herhalingscursussen. Op de Koningschool zijn BHV'ers aanwezig die zijn belast met minimaal de hieronder vermelde taken:

- het verlenen van eerste hulp bij ongevallen;
- het beperken en het bestrijden van brand en het beperken van de gevolgen van ongevallen;
- het in noodsituaties alarmeren en evacueren van alle werknemers en andere personen in het bedrijf of de inrichting.
- Het voorbereiden van kinderen, personeel en aanwezigen op mogelijke calamiteiten door middel van ontruimingsoefening en ze te voorzien van informatie.

Onder eindverantwoordelijkheid van de directeur worden relaties onderhouden met hulpverleningsorganisaties, zoals de gemeentelijke of regionale brandweer en de ambulance. Dit is van belang voor noodsituaties waarin de deskundigheid en hulpmiddelen van de bedrijfshulpverleners niet toereikend zijn, zoals bij een grote brand of een reanimatie. In de schoolgids vindt u een actueel overzicht van BHV-ers.

Klachtencommissie

Als u klachten heeft over de gang van zaken op school, kunt u die het beste eerst melden aan de school: aan de groepsleerkracht of de directeur, of aan allebei.

Ons streven is om, voor zover het in ons vermogen ligt, de problemen op te lossen of te helpen oplossen. Wij kunnen hierbij gebruik maken van interne en externe deskundigheid.

Als school hebben we een algemene klachtenregeling, waar ouders en personeel allerlei soorten klachten kwijt kunnen over het bevoegd gezag en iedereen die op school werkzaam is. De landelijk klachtenregeling voor primair en voortgezet onderwijs waar de Koningsschoolbij aangesloten is, ligt voor iedereen ter inzage bij de directeur.

-Onderwijsgeschillen 030-280 9590 www.onderwijsgeschillen.nl

Dhr. A. Schouten is de externe vertrouwenspersoon van onze klachtencommissie. Onze interne vertrouwenspersoon is Dhr. G. de Vries. Contactgegevens staan in de schoolgids.

2. INTERNE COMMUNICATIE

Medezeggenschapsraad

Een school is in beweging. Er worden voortdurend beslissingen genomen die de kinderen, hun ouders en het team aan gaan. Het ministerie van OCW vindt het van belang dat alle betrokken hierover mee kunnen praten. Daarom hebben alle scholen een medezeggenschapsraad (MR). Deze MR bestaat altijd uit een aantal ouders en teamleden. Als MR worden we betrokken bij het vormgeven van het beleid. Om goed te kunnen begrijpen wat de MR precies doet, is het handig om iets te weten van de gang van zaken op scholen. Zo heeft iedere school een directie. De directie houdt zich bezig met het dagelijkse bestuur van de school. De Koningsschool heeft ook een schoolbestuur. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de beslissingen die genomen worden. Besluiten die het schoolbestuur neemt, worden voorgelegd aan de MR. In een aantal gevallen zal de MR gevraagd worden instemming te verlenen, andere keren kan de MR een adviserende rol innemen. Als MR is het ook mogelijk gebruik te maken van het zogenaamde initiatiefrecht. Zo kan de MR zelf ook zaken aan de orde stellen.

Wat houden de rechten van de MR precies in? De MR heeft verschillende rechten, namelijk het informatierecht, het adviesrecht, het initiatiefrecht en het instemmingsrecht.

- Informatierecht: de MR moet over informatie beschikken om te kunnen praten over het beleid en de kwaliteit op school zoals bijvoorbeeld: de begroting en het budget.
- Adviesrecht: U kunt hierbij denken aan adviezen met betrekking tot wijzigingen in het rooster, vakantieregelingen etc. De MR kan hierover adviseren richting het schoolbestuur, welke hier zorgvuldig mee om moeten gaan, maar het bestuur is niet verplicht dit advies over te nemen.
- Initiatief recht: De MR is bevoegd tot bespreking van alle aangelegenheden die de school betreffen. De MR is bevoegd om over alle aangelegenheden voorstellen te doen en standpunten kenbaar te maken aan het bevoegd gezag. Het bevoegd gezag stelt de MR altijd in de gelegenheid om het voorstel of standpunt te bespreken.
- Instemmingsrecht: de MR heeft op een aantal onderwerpen ook een instemmingsrecht. Voorbeelden van zaken waarbij de MR dit recht heeft zijn het

vaststellen van de onderwijstijd, vaststellen van de schoolgids etc. Het schoolbestuur kan dus dit soort plannen niet uitvoeren zonder de instemming van de MR.

Wat betekent de medezeggenschapsraad voor u als ouder? Iedere ouder kan via de MR zijn stem laten horen. De oudergeleding in de MR vertegenwoordigt de ouders van de school. De MR behandelt in principe geen individuele problemen, maar aangelegenheden die op iedereen betrekking kunnen hebben. Zonder input van u als ouder, kan de MR niet goed functioneren. U bent dan ook van harte uitgenodigd om mee te denken welke onderwerpen eens in de MR besproken dienen te worden.

Hoe kom je in de medezeggenschapsraad? De ouders die zitting nemen in de MR worden door de ouders van de school gekozen. Als er een vacature is kan iedere ouder zich aanmelden. Als er meer mensen zich hebben aangemeld, zullen er verkiezingen georganiseerd worden. Elk lid van de MR neemt voor drie jaar zitting. Na de periode van drie jaar kan men besluiten nog een termijn van drie jaar eraan vast te knopen.

Wat is het verschil met de ouderraad? De MR en de ouderraad spannen zich beide in voor de school. Toch is er wel degelijk een verschil. Zo helpen de ouders van de ouderraad met de praktische uitvoering van leuke activiteiten die op school worden georganiseerd. De MR houdt zich meer bezig met het beleid en de organisatie van de school. U kunt altijd contact met ons opnemen. Ons e-mail adres is mr@dekoningschool.nl

Zorgteam

De Koningschool beschikt over een zorgteam. Dit zorgteam bestaat uit de intern begeleider van de school en de schakelfunctionaris van de school. Op afroep kunnen ook leerkrachten en andere instanties aan dit zorgoverleg deelnemen, dit heet 'de lege stoel'.

Het doel van de zorgteams is om te komen tot verbetering van de hulpverlening aan onze leerlingen door een integrale samenwerking en afstemming tussen onderwijszorg en jeugdzorg.

Een leerling wordt in het zorgteam besproken:

- als er sprake is van psychosociale problemen waar de school geen oplossing voor heeft;
- om externe hulp op gang te brengen en ouders daarin te adviseren.

De intern begeleider van de school (Mevr. Gerda de Kok) is de coördinator van het zorgteam.

3. SAMENWERKING EXTERN

Verlof en verzuim (tekst schoolgids)

Verlof

De regelingen voor verzuim en leerplicht zijn vastgelegd in de wet. Als uw kind vier jaar wordt mag het naar school, dan is het nog niet leerplichtig. De eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag is uw kind verplicht naar school te gaan. Kinderen van vijf jaar hebben recht op vijf uur per week vrij. Dit is natuurlijk niet wenselijk, maar als u het echt noodzakelijk vindt, kan het. Als u uw kind meer uren per week wilt thuishouden, dan heeft u speciale

toestemming van de directeur nodig. Dat kan ook maximaal voor vijf uren (dit geldt alleen voor vijfjarigen).

Dat betekent dat uw kind niet meer zomaar een dag thuis mag blijven of dat u buiten de schoolvakanties op vakantie mag gaan. Samengevat komt het er op neer, dat uw kind alleen buiten de schoolvakantie mee op vakantie mag, als, vanwege het beroep van één van de ouders het kind in de zomervakantie niet gedurende minimaal twee weken met hen op vakantie kan. Hierbij wordt gedacht aan seizoengebonden arbeid, horeca e.d. In andere gevallen is geen vakantieverlof mogelijk!

Hieraan zijn de volgende beperkingen verbonden:

- kan slechts eenmaal per schooljaar;
- kan niet in de eerste twee weken van het nieuwe schooljaar;
- geldt voor maximaal 10 schooldagen;
- de directeur beslist, maar kan een onderzoek instellen of een werkgeversverklaring toetsen.

Als u buiten de schoolvakantie bent ingeroosterd betekent dat niet automatisch, dat het vakantieverlof wordt toegekend. Uw werkgever dient namelijk in zijn roosterplanning rekening te houden met werknemers met schoolgaande kinderen.

De procedure voor het aanvragen van verlof is – samengevat – als volgt:

- tijdig een aanvraagformulier vakantie en verlof indienen bij de directeur van de school. Voor vakantieverlof (artikel 13a) minimaal twee maanden van tevoren. Desgevraagd moet een werkgeversverklaring worden overlegd, die getoetst kan worden.
- De leerplichtambtenaar kan om advies worden gevraagd.
- Als het verlof wordt ingewilligd krijgt u zo spoedig mogelijk bericht. In sommige gevallen kan dit nog dezelfde dag zijn, in andere gevallen is wellicht meer tijd nodig om tot een gunstige beslissing te komen.
- Als het verlof niet of niet geheel kan worden ingewilligd, dan zullen wij dat zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 8 weken na indiening van het verzoek gemotiveerd mededelen.

Hierover zult u dan van tevoren “gehoord” worden. In dit besluit zal tevens worden aangegeven hoe de bezwaarprocedure verloopt.

Naast vakantieverlof geeft de wet ook de mogelijkheid om verlof te verlenen voor bijzondere omstandigheden. U dient tijdig een aanvraagformulier vakantie en verlof in te dienen bij de directeur van de school.

Voor verlof voor bijzondere omstandigheden gelden de volgende voorwaarden:

- voor het voldoen aan een wettelijke verplichting, voor zover dit niet buiten de lesuren kan geschieden;
- voor verhuizing voor ten hoogste 1 dag;
- voor het bijwonen van het huwelijk van bloed- of aanverwanten t/m de 3e graad voor 1 of ten hoogste 2 dagen, afhankelijk of dit huwelijk wordt gesloten in of buiten de woonplaats van belanghebbende;

- bij ernstige ziekte van bloed- of aanverwanten t/m de 3e graad, duur in overleg met de directeur;
- bij overlijden van bloed- of aanverwanten in de 1e graad voor ten hoogste 4 dagen; van bloed- of aanverwanten in de 2e graad voor ten hoogste 2 dagen; van bloed- of aanverwanten in de 3e of 4e graad ten hoogste 1 dag;
- bij 25, 40- en 50 jarig ambtsjubileum en het 12 1/2, 25, 40, 50 en 60 jarig huwelijksjubileum van ouders of grootouders voor 1 dag;
- voor andere naar het oordeel van de directeur belangrijke redenen, maar GEEN vakantieverlof.

Als u niet zeker weet of u verlof kunt krijgen doet u er verstandig aan om even van tevoren met de directeur contact op te nemen. Wanneer u verzoekt om meer dan 10 schooldagen verlof, zal de directeur uw aanvraag ter afdoening doorzenden aan de leerplichtambtenaar. Het aanvraagformulier vakantie en verlof kunt u downloaden via www.dekoningsschool.nl of vragen bij de administratie of groepsleerkracht.

Verzuim

Er zijn twee vormen van verzuim:

1. Luxe verzuim: dit verzuim heeft o.a. betrekking op verlof in verband met bijv. eerder afreizen naar een vakantieadres of later terugkeren van een vakantie of lang weekend. Wij zullen dit verzuim melden bij de leerplichtambtenaar, die zo nodig proces-verbaal zal opmaken.
2. Signaalverzuim: dit verzuim, dat zich vaak uit in spijbelgedrag, is vaak een uiting van achterliggende problematiek, bijv. problemen op school of thuis of problemen van lichamelijke, psychische of culturele aard. De benadering hiervan is wezenlijk anders dan bij luxe verzuim, maar ook hier kan de leerplichtambtenaar in het uiterste geval een proces-verbaal opmaken.

Als uw kind ziek is, moet u (telefonisch) contact opnemen met de school. Hiervan wordt dan een aantekening gemaakt in de leerlingenadministratie. Bij ongeoorloofd verzuim neemt de leerkracht contact op met ouders. Na herhaling meldt de leerkracht dit bij de directeur. De directeur neemt contact op met ouders. Dit is een officiële waarschuwing. Bij herhaling na de officiële waarschuwing wordt de leerplichtambtenaar in kennis gesteld. Dit wordt de ouders bij officiële waarschuwing al gemeld. Bij ongeoorloofd verzuim kan de leerplichtambtenaar proces-verbaal opmaken.

Afspraken met artsen of andere instanties graag, zover dat mogelijk is, na schooltijd maken. Als er toch afspraken onder schooltijd gemaakt worden, willen de leerkrachten hiervan graag vooraf op de hoogte gesteld worden. Wij registreren dit verzuim als afwezigheid wegens ziekte. Meer informatie over de Leerplichtwet is te verkrijgen bij de leerplichtambtenaren van de gemeente Waalwijk.

Brandweer, brandweervoorschriften

De Koningsschool ontvangt jaarlijks van de brandweer een verslag van het inspectiebezoek aan de school. Een verslag van de brandweer en van de jaarlijkse controle van de brandblusmiddelen liggen ter inzage op kantoor van de directeur.

Jeugdzorg / AMK

Bureau Jeugdzorg (BJZ) is bestemd voor kinderen van 0 tot 18 jaar en hun ouders/verzorgers die te maken hebben met ernstige en complexe opvoedings- en opgroei problemen. BJZ verzorgt voor hen d.m.v. indicatiestelling de toegang naar hulp. Ook de Jeugdbescherming (met de gezinsvoogdij en voogdij), de Jeugdreclassering, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en de Kindertelefoon zijn onderdelen van BJZ. Het AMK geeft zowel mensen uit de privéomgeving als professionals advies in situaties van vermoedens van kindermishandeling. Als een advies niet mogelijk of niet voldoende is, neemt het AMK de zaak als melding in onderzoek.

Brabants Verkeersveiligheids Label (BVL)

Wij nemen samen met meer dan 800 andere basisscholen in onze provincie deel aan het project 'Brabants Verkeersveiligheidslabel' (BVL).

Wij nemen verkeersonderwijs/verkeersveiligheid heel serieus.

In de praktijk betekent het dat:

- We werken vanuit een jaarlijks activiteitenplan;
- Alle kinderen les krijgen uit moderne methoden en materialen;
- We vooral aandacht besteden aan praktisch verkeersonderwijs, dat aansluit bij de leeftijd van de kinderen en hun rol in het verkeer;
- We vooral gericht zijn op wat onze schoolomgeving en de school-thuisroute van kinderen aan veilig verkeersgedrag vraagt;
- We ouders bij ons verkeersonderwijs betrekken en met hen samenwerken.

Onze verkeerswerkgroep werkt op haar beurt weer samen met de gemeente, de politie, vertegenwoordigers van Veilig Verkeer Nederland en verkeerswerkgroepen van andere basisscholen in de gemeente Waalwijk. Er is o.a. een 30 km-zone in de kern Sprang ingesteld.

Met beide locaties hebben we het Brabants Verkeersveiligheidslabel behaald. Daarmee zijn we een gecertificeerde basisschool op het gebied van verkeer en veiligheid.

Kinderen moeten leren om verantwoordelijkheid te dragen voor elkaar. Er is een goede samenwerking tussen de politie en de school wat betreft verkeersveiligheid.

Evaluatie

De school voert een keer per vier jaar een risico-inventarisatie (RI&E) en evaluatie uit. Een RI&E moet worden bijgesteld als er in een school iets verandert in de werkmethoden en de werkomstandigheden. Daarnaast dient er na een grote verbouwing of bij nieuwbouw een nieuwe RI&E te worden opgesteld. De Arbodienst kan de schooldirectie ondersteunen bij het uitvoeren van een RI&E. De medezeggenschap van ouders en personeelsleden is binnen het

onderwijs geregeld in de Wet Medezeggenschap Scholen (WMS). Deze wet geeft aan de personeelsgeleding van de Medezeggenschapsraad instemmingsrecht op ondermeer het gebied van arbeidsomstandigheden, ziekteverzuim en re-integratie. Een belangrijk onderdeel binnen het arbeidsomstandigheden en ziekteverzuimbeleid is de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E). In de RI&E worden de risico's op het gebied van arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim in kaart gebracht en worden aanbevelingen gedaan. Zowel het inrichten van de RI&E (bijvoorbeeld welke risico's worden met name onderzocht) als de vertaling er van naar beleid zijn instemmingsplichtig. Het is mogelijk om een RI&E uit te laten voeren door een externe deskundige. Onze arbodienst MK Basiscs biedt deze dienstverlening ook aan.

4. SOCIAAL/PEDAGOGISCH KLIMAAT

Inleiding

Op de Koningsschool vinden we het belangrijk dat kinderen met plezier naar school gaan. Kinderen moeten in een veilige omgeving kunnen spelen en leren. Om dit te garanderen dient het pedagogisch klimaat goed verankerd zijn in de werkwijze van het team en de activiteiten die gedurende het jaar worden georganiseerd. Als team zijn we de afgelopen jaren bezig geweest ons te bekwamen in het werken met Positive Behaviour Support (PBS). Verderop zult u lezen wat dit inhoudt en hoe we hier als school vorm aan willen geven.

Een onderdeel van het sociaal/pedagogisch klimaat is het omgaan met ongewenst gedrag, zoals pesten, de (vroeg) signalering van kindermishandeling en omgaan met rouw bij kinderen. Door zowel preventief als curatief actief te zijn, kunnen we het prettige pedagogisch klimaat dat de school kenmerkt ook in de toekomst zekeren. Deze onderdelen vindt u ook verderop verder uitgewerkt.

We hechten grote waarde aan een goed pedagogisch klimaat. Het bereiken hiervan gaat echter niet vanzelf.

Veel omstandigheden zijn van invloed op de dagelijkse sfeer op school. Er zijn verschillen in de opvoedingsstijlen van ouders, kinderen met verschillende normen en waarden zitten bij elkaar in de groep. Ook zijn er grote verschillen in de ontwikkeling van kinderen, hun capaciteiten en (sociale) vaardigheden. Niet alleen de kinderen, maar ook de leerkrachten en ouders verschillen in specifieke kwaliteiten, normen, belastbaarheid en vaardigheden.

De samenstelling van groepen is de laatste jaren op veel scholen onderwerp van gesprek. Door de toenemende kennis van hersenwerking en ontwikkelingspsychologie zijn verschillende stoornissen vroegtijdig te onderkennen.

Hierdoor lijkt het aantal problematieken de laatste jaren sterk toegenomen te zijn. Scholen dienen zich in het kader van wetgeving te bezinnen op de vraag welke zorg zij aan kunnen. Deze zgn. basiszorg leggen ze vast in een schoolondersteuningsprofiel. De Koningsschool volgt hierbij de ontwikkelingen binnen het samenwerkingsverband.

Op het niveau van het samenwerkingsverband wordt nagegaan in welke mate er sprake is van een dekkend zorgaanbod. Hiermee kan voldaan worden aan de zorgplicht die besturen

verplicht om kinderen die omgeven zijn met speciale zorg binnen zes weken een passende plaats te kunnen bieden

In de dagelijkse lespraktijk op de Koningsschool verdienen alle kinderen een plaats. Het is aan school, ouders en kinderen om de verschillen tussen kinderen als een uitgangspunt te beschouwen voor verdere ontwikkeling. Het is immers alleen een verrijking voor het pedagogisch klimaat als belemmeringen werkelijk geaccepteerd worden. Gevoelsmatig kan de aard van een beperking een groot verschil maken. Niet iedere beperking heeft immers een even grote impact op een kind, de groep, de leerkracht of de school. Desondanks zijn op de Koningsschool alle kinderen welkom die in staat worden geacht de basisschool te kunnen doorlopen; ongeacht druk gedrag, een visuele, auditieve, sociale, lichamelijke of geestelijke beperking. Het is dan ook aan de school om te gaan met deze belemmeringen en te zorgen dat teamleden voldoende in staat zijn om de basiszorg te waarborgen. Daarbij kunnen grenzen in beeld komen die in het belang van het betreffende kind, de groep en de school met de ouders van het kind besproken worden.

De Koningsschool biedt basisondersteuning. In samenwerking en met ondersteuning vanuit de zorgketen kan de handelingsbreedte verder toenemen.

PBS

Als school hebben we de afgelopen jaren gewerkt aan een veilig pedagogisch klimaat. We hebben dat gedaan met behulp van verschillende externe deskundigen die ons in dit traject begeleid hebben.

We hebben ervoor gekozen om te werken met Postivie Behaviour Support. Omdat we uit willen gaan van het positieve en juist dit willen bekrachtigen.

Het was een leerzaam traject, waarin we onszelf hebben kunnen ontwikkelen en we zijn erg trots op wat we met elkaar hebben gedaan.

In de bijlage staan de afspraken die we met elkaar hebben gemaakt. Deze gelden voor leerkrachten, leerlingen en ouders. Daarnaast vindt u hier het gedragsbevorderingsprotocol waarin stap voor stap helder wordt uitgelegd hoe wij handelen in bepaalde situaties. Dit geeft duidelijkheid voor de leerkrachten, maar geeft ook helderheid in communicatie naar ouders.

Als laatste bijlage in dit onderdeel zijn de afspraken te vinden die wij gemaakt hebben bij inzet van de Coolstoel of de Maatjesklas.

Pesten

Pesten is een systematische, psychologische, fysieke of seksuele handeling van geweld door een kind of een groep kinderen ten opzichte van één of meer klasgenoten, die (niet langer) in staat is/ zijn zichzelf te verdedigen.

Pesten heeft duidelijke kenmerken:

- Pesten gebeurt opzettelijk
- Pesten is bedoeld om schade toe te brengen (fysiek, materieel of mentaal)

- Bij pesten is er altijd sprake van ongelijke machtsverhoudingen (fysiek of verbaal sterkere personen kiezen minder weerbare personen als slachtoffer)
- Pesten gebeurt systematisch
- Pesten houdt niet vanzelf op, maar wordt erger als er niet wordt ingegrepen
- Pesten is van alle tijden en komt in alle groepen en culturen voor. Het is dus een typisch menselijke ondeugd die altijd verborgen aanwezig is en steeds weer de kop kan opsteken.

Pesten is niet hetzelfde als plagen. Bij plagen zijn de machtsverhoudingen gelijk. Nu eens is de ene 'het lijdend voorwerp' en dan de andere. Pesten is structureel en brengt kinderen tot wanhoop. Soms heeft dit zelfs fatale gevolgen en maken zij een eind aan hun leven. Het structurele karakter vraagt om echt beleid. Een kortlopend project of eenmalige activiteiten zetten meestal onvoldoende zoden aan de dijk.

Op de Koningsschool willen we pesten voorkomen en actief bestrijden. We zien pesten als een probleem waarin iedereen zijn verantwoordelijkheid heeft: leraren, directie, ouders en kinderen (pesters, gepesten en de zwijgende middengroep). We voorkomen pesten door duidelijk te zijn in de manier hoe we met elkaar om willen gaan, de uitwerking van onze omgangsregels en door handhavend op te treden bij aanhoudend negatief gedrag. Als pesten desondanks toch optreedt, moeten ouders en leerkrachten dit kunnen signaleren en gezamenlijk bespreken.

We nemen duidelijk stelling tegen pesten. We accepteren pesten niet. Het bespreken van pestgedrag met de pester(s), de ouders van de pester(s), het slachtoffer en de ouders van het slachtoffer en de andere kinderen in de groep, moet leiden tot verbetering van het gedrag.

Mocht het pesten toch weer de kop opsteken tegen hetzelfde of een ander kind dan treedt de school hier tegen op.

Het protocol pesten is opgenomen in de bijlagen.

Hoofdluis

Vrijwel iedere school krijgt op enig moment te maken met het fenomeen hoofdluis. Wij verwachten dat ouders melding maken van de constatering van hoofdluis bij hun kind(eren). Via een informatieblad dat aan de kinderen wordt uitgereikt, waarschuwen wij vervolgens de ouders van de groep. Na elke vakantie (data staan in de schoolkalender) worden alle kinderen gecontroleerd door een aantal 'luizenmoeders'. Deze controle draagt bij aan een snelle reactie naar de ouders door de directeur. Onze luizencontrole is erg doeltreffend.

Rouw bij kinderen

Vroeg of laat kun je ermee in aanraking komen: een sterfgeval binnen de school. Dat kan een ouder van één van de kinderen van de school zijn, een collega of een kind zelf. In de bijlagen vindt u het protocol dat wij gebruiken als hier sprake van is.

Vroegsignalering kindermishandeling

Een groot aantal kinderen en jongeren is jaarlijks slachtoffer van kindermishandeling. Gezien de landelijke cijfers is er op elke basisschool in Nederland een aantal kinderen dat in een schooljaar te maken heeft met kindermishandeling. Kinderen die worden mishandeld zullen meestal niet zelf aan de bel trekken. Een belangrijke rol is weggelegd voor de mensen uit de omgeving van het kind.

Beroepskrachten die met kinderen werken kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de aanpak van kindermishandeling. Dit geldt zeker voor de leerkrachten in het onderwijs. Zij hebben vaak langdurig en intensief contact met leerlingen en zien op die manier of het goed met ze gaat of juist niet.

Scholen hebben een taak in de aanpak van kindermishandeling. Van de medewerkers wordt niet verwacht dat zij kindermishandeling kunnen voorkomen of doen stoppen. Maar zij kunnen (vermoedens van) kindermishandeling signaleren en hulpverlening op gang brengen. Een groeiend aantal scholen onderkent hierin een verantwoordelijkheid.

Ook wij zijn hier als school een aantal jaar geleden actief mee bezig geweest. We hebben scholing gevolgd over dit thema en hebben een protocol opgesteld. Dit protocol is te vinden in de bijlagen.

Gedragcode Koningsschool

De gedragscode is een richtlijn voor een wenselijke en professionele pedagogische beroepshouding wat betreft de omgang met leerlingen, collega's en ouders. De gedragscode wordt toegepast worden om ongewenst gedrag te voorkomen (preventief) of aan te pakken (curatief). De gedragscode levert daarmee een bijdrage aan het creëren van een veilig leer- en werkklimaat op school.

Zie bijlagen voor onze gedragscode.

5. GRENSOVERSCHRIJDENDE ASPECTEN

Schorsen en/of verwijderen

Wij verkeren in de gelukkige omstandigheid dat schorsen en/of verwijderen van leerlingen een punt is dat nog niet of nauwelijks aan de orde komt. Toch zien we normen en waarden in onze huidige maatschappij steeds meer vervagen. Om ons heen zien wij gedrag van kinderen en volwassenen dat op onze christelijke school niet zal worden geaccepteerd. De school zien wij niet alleen als leer-, maar ook als opvoedingsinstituut waar kinderen (Bijbelse) normen en waarden worden bijgebracht. Ieder kind heeft op de Koningsschool recht op een stukje veiligheid en geborgenheid. Omdat ook onze kinderen leven met zonden en gebreken zijn we proactief gaan nadenken over vormen van schorsen en verwijderen, zodat we weten hoe we handelen moeten als zich ernstige incidenten op de Koningsschool voordoen. Het protocol, zoals dat nu is goedgekeurd, wil bewerkstelligen dat tijdens en na (emotionele) incidenten helder gecommuniceerd en zorgvuldig gehandeld wordt. Dit protocol zal pas in werking

treden als de mogelijkheden in het voortraject (interactie, straffen en belonen) volledig benut zijn. Daarnaast zal er altijd rekening worden gehouden met de omstandigheden waarin het kind verkeert en de context waarin het incident plaats vond.

Toelichting:

In samenspraak met het bestuur en de MR heeft de school duidelijke regels opgesteld voor time-outs, schorsing en verwijdering. De directeur van de school kan een leerling voor een periode van ten hoogste twee dagen verwijderen (timeout) en voor ten hoogste drie maal drie weken schorsen. Bij een time-out worden de ouders op school uitgenodigd voor een gesprek, waarvan een verslag wordt gemaakt, met daarin in ieder geval afspraken voor de toekomst. Het besluit tot schorsing moet schriftelijk en met opgave van redenen aan de ouders worden meegedeeld. Bij schorsing voor langer dan één dag moet het bevoegd gezag de onderwijsinspectie en de leerplichtambtenaar schriftelijk met opgave van redenen van dit feit in kennis stellen.

Het bevoegd gezag van een school kan besluiten tot definitieve verwijdering van een leerling. Voordat een besluit daarover genomen wordt, moet het bevoegd gezag de leerling en diens ouders in de gelegenheid stellen om gehoord te worden. Het besluit tot verwijdering wordt schriftelijk met redenen omkleed aan de ouders meegedeeld. Een kopie van dat besluit wordt gezonden aan de leerplichtambtenaar. Definitieve verwijdering kan pas plaats vinden als de directeur van de school ervoor gezorgd heeft, dat een andere school of instelling bereid is de leerling toe te laten, zulks met een maximale termijn van acht weken. Hangende dit onderzoek kan de leerling worden geschorst. De directeur stelt de inspectie van het besluit tot verwijdering schriftelijk en met opgave van redenen in kennis. In de brief waarin het besluit tot verwijdering is opgenomen moeten ouders gewezen worden op de mogelijkheid om binnen zes weken na dagtekening het bevoegd gezag schriftelijk om herziening van het besluit te verzoeken.

Het bevoegd gezag kan de leerling gedurende de behandeling van een verzoek om herziening van het besluit tot definitieve verwijdering de toegang tot de school ontzeggen.

Onder ontoelaatbaar gedrag, en in principe in aanmerking komend voor een vorm van schorsing, rekenen wij:

- het regelmatig niet willen luisteren naar de leerkrachten;
- weigeren deel te nemen aan schoolactiviteiten;
- een grote mond hebben of brutaal zijn; beledigen, vloeken, schelden, bedreigen;
- agressief gedrag, vechten, slaan en schoppen; het vertonen van pestgedrag;
- vandalisme, vernielingen, diefstal;
- regelmatig te laat op school komen.

Ditzelfde schorsings- en verwijderingsbeleid is ook van toepassing wanneer ouders agressief en intimiderend gedrag vertonen naar andere ouders, leerkrachten, directieleden en/of kinderen van de school.

Het volledige protocol staat in de bijlagen van dit document.

6. RUIMTELIJKE ASPECTEN

Gebouw en veiligheid

De koningsschool beschikt over 2 locaties. Één locatie in Sprang-Capelle (Rembrandtlaan 18) en een locatie in Waalwijk, Landgoed Driessen (Burgemeester van Casterenstraat 41).

Veiligheid en het onderhoudsplan

In het onderhoudsplan van de gemeente en de Koningsschool is een overzicht opgenomen met acties /aanpassingen aan het schoolgebouw met betrekking tot de veiligheid.

Inspectie brandweer – inspectie GGD

Een kopie van de gebruikersverklaring is op te vragen bij de directeur.

Bouwtechnisch, brandveiligheid, speeltoestellen en ontruimingsplan

Bouwtechnisch en brandveiligheid

De wettelijke eisen en richtlijnen ten aanzien van veiligheid zijn vastgelegd in het Bouwbesluit en in de Arbo-wet. De Koningsschool voldoet aan de eisen die het Bouwbesluit stelt. De school is in het bezit van een gebruiksvergunning, door de brandweer afgegeven.

Speeltoestellen

De school houdt rekening met de wettelijke regeling 'Besluit veiligheid van attractie- en speeltoestellen'. Dat besluit stelt onder andere eisen aan het ontwerp, het fabricageproces en aan onderhoudswerkzaamheden. De school houdt een logboek bij met betrekking tot onze speeltoestellen.

Ontruimings- en calamiteitenplan

Ieder jaar bespreekt de ARBO-werkgroep het ontruimings- en calamiteitenplan en past het aan op de actuele situatie. Vluchtroutes zijn duidelijk te zien op plattegronden die op strategische plekken in de school hangen.

Veiligheidsmaatregelen

Toezicht en afspraken buiten- en binnenschoolse activiteiten

(Actiepunt 2017-2018 brochure CNV 'Een ongeluk tijdens schooltijd')

De risico's van ongevallen zijn bij een buitenschoolse activiteit veelal groter dan bij het verblijf op school, daarom hebben wij een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten. Dit betekent dat als een kind iets overkomt en een namens de school aangestelde begeleider hiervoor aansprakelijk gesteld kan worden, dit verzekerd is voor zover het ongeval zich voordoet tijdens schoolactiviteiten. Deze verzekering betreft personeelsleden, kinderen, stagiaires, ouders en vrijwilligers die namens de school handelen ten tijde van de activiteit.

Het vervoeren van kinderen in personenauto's dient aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- Kinderen dienen op een manier vervoerd te worden die aan de wettelijke bepalingen voldoet
- Het gebruik van autogordels is verplicht
- Afhankelijk van het aantal gordels, mogen er kinderen vervoerd worden, met dien verstande dat van 1 gordel slechts 1 kind gebruik mag maken

- De chauffeur heeft de beschikking over een geldig rijbewijs
- Voor de auto is een inzittendenverzekering afgesloten.

Bij binnenschoolse activiteiten zijn de volgende aspecten van belang:

Brandveiligheid (zie brandveiligheidsvoorschriften brandweer)

Uitgangen en vluchtwegen (goed functionerende symbolen met noodverlichting, vluchtroutes vrijhouden)

Aantal aanwezige personen (bij de bouw van de school is hierbij al rekening gehouden, met betrekking tot grote vieringen met veel ouders en kinderen).

Calamiteiten

We dragen er middels jaarlijkse scholing zorg voor dat de bedrijfshulpverleners hun kennis en vaardigheden up to date houden.

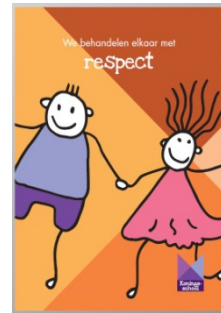
6. BIJLAGEN

1. PBS

Basisafspraken Respect

Leerlinggedrag:

- Ik kijk iemand aan tijdens een gesprek
- Ik praat vriendelijk
- Ik wens de juf goedendag bij de deur; bij binnenkomst en vertrek
- Ik laat de ander uitpraten
- Ik laat op de afgesproken manier zien dat ik een vraag of opmerking heb
- Ik gebruik de woorden alsjeblieft en dank je wel
- Ik help een ander
- Ik weet dat iedereen anders is en respecteert dat
- Ik noem een ander kind bij zijn/haar voornaam
- Ik los mijn problemen op met praten
- Ik voer samenwerkingsopdrachten uit met degene met wie ik dat mag doen
- We helpen elkaar bij problemen
- Ik geef de ander een compliment
- Ik antwoord wanneer men mij iets vraagt
- Ik geef het goede voorbeeld voor andere leerlingen
- Als ik een keer niet mee mag doen met een spel, kies ik iets of iemand anders om mee te spelen

Leerkrachtgedrag:

- Ik kijk de ander aan tijdens een gesprek
- Ik wens de kinderen goedendag bij de deur; bij binnenkomst en vertrek
- Ik begroet leerlingen, collega's en ouders; bij binnenkomst en vertrek
- Ik laat de ander uitpraten
- Ik geef het goede voorbeeld
- Ik help een ander
- Ik weet dat iedereen anders is en respecteert dat
- Ik benader kinderen positief
- Ik reageer rustig en geduldig
- Ik praat respectvol over leerlingen, ouders en collega's
- Ik beëindig elke dag positief met een compliment, positieve samenvatting of beloning
- Lachen is gezond. Ik gebruik humor
- Ik stimuleer goed taalgebruik
- Wanneer een leerling een regel overtreedt, spreek ik hem/haar daar op een rustige manier op aan
- Ik geef op een gepaste wijze feedback
- Ik bespreek zorgen over een leerling vroegtijdig
- Ik spreek zonder waardeoordeel over een leerling met ouders en/of andere betrokkenen
- Ik benader iedereen positief en als het goed gaat, geef ik complimenten aan leerlingen, collega's, ouders en anderen
- Ik bied mijn hulp aan collega's, leerlingen en ouders aan
- Dingen die in de personeelskamer worden besproken, daar wordt in goed vertrouwen mee omgegaan
- Bij kleine incidenten kan ik de ouders informeren via de e-mail, bij grote incidenten neem ik telefonisch contact op met de ouders. (vraag jezelf af: is het noodzakelijk dat

de ouder dit weet voordat het kind op bed ligt) Hoe communiceren we dit naar ouders?

- Ik reageer op e-mails op mijn werkdagen tussen 8.00 en 17.00
- Schoolzaken bespreek ik met mijn collega's zoveel mogelijk via e-mail of persoonlijk
- In de communicatie per e-mail zorg ik dat alle betrokkenen deze ontvangen

Oudergedrag:

- Ik kijk de ander aan tijdens een gesprek
- Ik begroet leerkrachten en andere ouders
- Ik laat de ander uitpraten
- Ik geef het goede voorbeeld en respecteer de schoolregels
- Ik help een ander
- Ik weet dat iedereen anders is en respecteer dat
- Ik benader kinderen positief
- Ik reageer rustig en geduldig
- Ik praat respectvol over leerlingen, leerkrachten en andere ouders
- Ik praat respectvol met leerlingen, leerkrachten en andere ouders, zodat we in bepaalde situaties meer begrip voor elkaar hebben
- Ik ga mee in het positief belonen met geven van complimenten
- Lachen is gezond. Ik gebruik humor
- Ik stimuleer goed taalgebruik
- Ik spreek andere kinderen alleen aan als er sprake is van een onveilige situatie (fysiek)
- Ik spreek de verantwoordelijke leerkracht aan als ik een situatie zie waarbij een volwassene in moet grijpen
- Ik geef op een gepaste wijze feedback aan leerkrachten en eventueel andere ouders
- Ik bespreek zorgen over mijn kind vroegtijdig
- Ik bied mijn hulp aan leerkrachten, leerlingen en andere ouders aan
- Bij communicatie per e-mail zorg ik dat alle betrokken leerkrachten (duo's) en eventueel andere betrokkenen deze ontvangen
- Ik ga uit van de goede bedoelingen van leerkrachten en andere betrokkenen bij de zorg voor mijn kind

Basisafspraken Veiligheid

Leerlinggedrag:

- Ik loop naast mijn fiets op het plein
- Als de bel gaat, ga ik met een maatje in de rij staan
- Ik loop samen met de leerkracht naar binnen
- Ik houd rekening met de kinderen om mij heen bij het spelen
- Ik loop in de gang
- Ik hang mijn spullen aan de kapstok (of eronder)
- Ik doe de deur voorzichtig open en dicht
- Ik schuif mijn stoel aan
- Ik loop rustig door de klas
- Ik houd mijn voeten onder mijn tafel
- Ik ruim mijn spullen netjes op
- Ik gebruik de 'stop hou op' methode
- Als ik hulp nodig heb, vraag ik dat aan een medeleerling of volwassene
- Ik houd rekening met de grenzen van een ander, en ik geef mijn eigen grenzen tijdig en duidelijk aan
- Ik het verkeer let ik op de veiligheid van de ander
- Wanneer ik met de school ergens op bezoek ben, houd ik me ook aan de schoolregels

- Ruzie los ik op door met elkaar in gesprek te gaan, en naar elkaar te luisteren, en samen tot een oplossing te komen
- Mijn telefoon staat uit onder schooltijd
- Ook op social media houd ik rekening met de grenzen van een ander, en geef ik mijn eigen grenzen tijdig en duidelijk aan
- Ik plaats alleen foto's van mensen op social media als zij daar toestemming voor hebben gegeven

Leerkrachtgedrag:

- Ik ben op tijd bij de straat om over te zetten
- Ik loop samen met mijn leerlingen naar buiten en naar binnen
- Ik zorg voor voldoende begeleiding bij uitjes en andere evenementen
- Ik ben zichtbaar buiten aanwezig tijdens de pleinwacht
- Ik blijf onder leiding bij mijn leerlingen
- Ik schuif mijn stoel aan
- In principe liggen alle materialen in de klas klaar
- Tijdens de pauze en na schooltijd loop ik met mijn leerlingen naar de deur
- Ik controleer of alle gymmaterialen veilig zijn bevestigd
- Als ik pleinwacht heb, ga ik pas met mijn groep naar binnen als alle leerkrachten bij hun groep zijn.
- Ik geef het goede voorbeeld
- Ik spreek andere leerlingen uit groepen positief en corrigerend aan
- Ik treed adequaat op bij pesten en volg hierbij de stappen uit het pestprotocol
- Ik ben alert op eventuele onenigheid tussen ouders en treed adequaat op indien nodig
- Wanneer een leerling een van de regels overtreedt, spreek ik hem/haar daar op een rustige toon op aan
- Ik laat teamleden in hun waarde
- Ik geef op gepaste wijze feedback
- Wanneer de bel gaat loop ik direct naar mijn groep
- Ik bespreek de afspraken voor het werken regelmatig met de leerlingen op een positieve manier
- Op mijn prive social media plaats ik foto's waarop kinderen onherkenbaar zijn, i.v.m. de privacy.
- Ik grijp alleen fysiek in ter bescherming van leerlingen en leerkrachten
- Ik ben voorspelbaar

Oudergedrag:

- Ik ben op school om mijn kind op te halen
- Ik laat mijn kinderen veilig oversteken bij de oversteekplaats/leerkracht
- Ik zorg ervoor dat mijn kinderen veilig van en naar school komen
- Als ik meega met uitjes of aanwezig ben bij andere evenementen dan waarborg ik de veiligheid van de kinderen
- Ik geef het goede voorbeeld
- Ik spreek andere kinderen alleen aan als er sprake is van een onveilige situatie (fysiek)
- Als ik zie dat er sprake is van een pestsituatie spreek ik de verantwoordelijke leerkracht aan (groepsleerkracht of pleinwacht)
- Ik ben alert op eventuele onenigheid tussen ouders en treed adequaat op indien nodig
- Ik laat leerkrachten, kinderen en andere ouders in hun waarde
- Ik geef op gepaste wijze feedback
- Op mijn privé social media plaats ik foto's waarop kinderen en leerkrachten onherkenbaar zijn, i.v.m. de privacy (wordt eventueel aangevuld n.a.v. een nog te organiseren ouderavond)
- Ik respecteer de schoolregels

Basisafspraken Verantwoordelijkheid

Leerlinggedrag:

- Ik ruim mijn spullen op en help een ander ook met opruimen
- Ik berg mijn jas en tas op de juiste plaats op
- In de gang en op de trap loop ik zoveel mogelijk rechts
- Ik zet mijn boek op de juiste wijze in de kast
- Ik was mijn handen als ik naar de wc ben geweest
- Ik trek de wc door als ik ben geweest
- Tijdens de lessen ben ik stil op de gang
- Ik doe de deur dicht
- Ik heb dat ik mijn gymspullen bij me als we gymmen
- Ik zorg dat ik op tijd op school ben
- Ik ga in de rij staan als het signaal gaat
- Ik zorg dat mijn kastje netjes blijft
- Ik ga voorzichtig met de spullen van mezelf, school en de ander om
- Ik maak mijn huiswerk op tijd
- Ik gooi mijn afval weg, in de prullenbak/papierbak
- Ik zorg dat ik een opgeruimde werkplek heb
- Ik zet mijn fiets of step recht in het fietsenhok
- Ik wacht met eten totdat we mogen beginnen
- Ik loop rustig in de school
- Ik gebruik de juiste stem in de klas (afspraken? Pinkstem, duimstem, niveaus met nummers)
- Ik ga door de juiste deur naar binnen en buiten
- Ik vraag het eerst voordat ik iets van een ander leen
- Ik werk op de computer aan de opdracht die ik heb gekregen

Leerkrachtgedrag:

- Ik laat mijn groep niet alleen buiten
- Wanneer een leerling in de klas moet blijven, zorg ik ervoor dat iemand toezicht houdt
- Ik spreek alle leerlingen op gewenst/ongewenst gedrag
- Ik ruim mijn spullen op en help een ander ook met opruimen
- Ik draag er aan bij dat de verschillende ruimtes in de school netjes en opgeruimd zijn
- In de gang en op de trap loop ik zoveel mogelijk rechts
- Ik zorg dat de materialen (handleidingen e.d.) in mijn klas goed vindbaar zijn voor iedereen
- Ik praat rustig op de gang
- Ik zorg dat ik op tijd op school ben
- Ik ben op tijd bij mijn groep in de rij
- Ik zorg dat mijn bureau overzichtelijk is (netjes)
- Ik controleer (spreek aan) of de leerlingen het (buiten) speelgoed / materiaal hebben opgeruimd
- Ik bereid mijn werk goed voor (kopieerwerk / klaarzetten)
- Ik zorg dat geleend materiaal netjes en compleet terug komt
- Ik draag er aan bij dat de kinderen aan een schone en nette tafel kunnen werken
- Ik zorg dat ik de klassen- en schoolregels bespreek
- Ik zorg voor duidelijke, regelmatige rapportage aan ouders

Oudergedrag:

- Ik draag bij aan een schone en nette school(ruimte)
- In de gang en op de trap loop ik zoveel mogelijk rechts
- Ik praat rustig op de gang

- Ik zorg dat mijn kind op tijd op school zijn (vanaf 08:15 of 12:45 en voor 08:25 en 12:55)
- Ik zorg dat geleend materiaal netjes en compleet terug komt
- Ik herinner mijn kind op school en thuis aan de klassen- en schoolafspraken
- Ik zorg dat mijn kind het huiswerk maakt/leert en op tijd meeneemt naar school
- Ik zorg ervoor dat de gymkleding (broekje, shirt of pakje en schoenen) van mijn kind in orde is en mee naar school genomen wordt op de dagen dat dit nodig is
- Ik probeer mijn steentje bij te dragen aan bijzondere activiteiten
- Ik spreek andere kinderen alleen aan als er sprake is van een onveilige situatie (fysiek)
- Ik spreek de verantwoordelijke leerkracht aan als ik een situatie zie waarbij een volwassene in moet grijpen
- Ik bespreek zorgen over mijn kind vroegtijdig
- Bij communicatie per e-mail zorg ik dat alle betrokken leerkrachten (duo's) en eventueel andere betrokkenen deze ontvangen
- Ik ga mee in het positief belonen met geven van complimenten
- Ik geef bijzonderheden tijdig door aan de leerkracht
- Tandarts, orthodontist, oogarts etc. per mail
- Ernstigere of andere zaken persoonlijk of telefonisch

2. Overzicht verschillende gedragingen

<p>Acceptabel gedrag <i>Stadium 1: De leerling houdt zich aan de gedragsverwachtingen, maar mag zich af en toe vergissen.</i> <i>Stadium 2: Lichte afname van de gewenste situatie: Verandering van het normale gedrag. De leerling houdt zich aan de gedragsverwachtingen, maar vergist zich vaker. Dit hebben we vastgelegd in het overzicht 'acceptabel gedrag'.</i></p>		
<p>Groep 1-4</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wiebelen op de stoel • Door de klas praten zonder je vinger op te steken • Fluisteren tijdens uitleg/kringactiviteit met buurman/buurvrouw • Iemand aanraken • Speelgoed pakken wat vrij ligt • Terwijl je op moet ruimen snel nog even afmaken waar je mee bezig was • Klikken als er sprake is van pestgedrag • Respectvol stoeien • Het met elkaar oneens zijn, ruzie (met goedmaken) • Plagen, 1 op 1, af en toe • Iets te hard praten bij het helpen van een klasgenoot • Per ongeluk iemand pijn doen (met excuses) • Één keer iets pakken zonder het te vragen • Tijdens de uitleg met gum of potlood in de handen zitten • Scheef op de stoel zitten • Één waarschuwing van de juf krijgen (zie stappenplan reactieprocedure) • Kletsen, na een opmerking stopt de leerling 	<p>Sancties n.v.t. (zie eventueel verder stadium 1 en 2 in gedragbevoederingsprotocol)</p>
<p>Groep 5-8</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wiebelen op de stoel • Door de klas praten zonder je vinger op te steken • Fluisteren tijdens uitleg/kringactiviteit met buurman/buurvrouw • Iemand aanraken • Speelgoed pakken wat vrij ligt • Terwijl je op moet ruimen snel nog even afmaken waar je mee bezig was • Klikken als er sprake is van pestgedrag • Respectvol stoeien • Het met elkaar oneens zijn, ruzie (met goedmaken) • Plagen, 1 op 1, af en toe • Iets te hard praten bij het helpen van een klasgenoot • Per ongeluk iemand pijn doen (met excuses) • Één keer iets pakken zonder het te vragen • Tijdens de uitleg met gum of potlood in de handen zitten • Scheef op de stoel zitten • Één waarschuwing van de juf krijgen (zie stappenplan reactieprocedure) • Kletsen, na een opmerking stopt de leerling • Direct na een incident er niet over willen/kunnen praten, maar op een later tijdstip wel. 	<p>Sancties n.v.t. (zie eventueel verder stadium 1 en 2 in gedragbevoederingsprotocol).</p>

<p>Twijfelachtig gedrag <i>Stadium 3: Sterke afname van de gewenste situatie: Storend gedrag, kind zoekt de grenzen op.</i> <i>De leerling vergist zich te vaak, het gedrag wordt storend.</i></p>		
<p>Groep 1-4</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Niet goed op de stoel zitten. • Door de klas roepen zonder je vinger op te steken. • Negatief reageren op een medeleerling. • Rennen in de klas. • Iemand duwen. • Iets per ongeluk kapot maken van een ander. • Speelgoed afpakken waar een ander mee speelt. • Terwijl je op moet ruimen op je gemak afmaken waar je mee bezig was • Stoeien, vechten, kinderen buitensluiten, (ook: niet naast iemand in de rij willen staan of naast iemand willen zitten) • Herhaaldelijk plagen (zelfde slachtoffer of initiatiefnemer) • Bazen, veel zelf het heft in handen nemen, zoals kinderen terechtwijzen, naar de juf sturen, zelf juf Janny (conciërge) inschakelen, 'jufje' spelen. • Lelijke woorden. • Friemelen aan dingen die bij het kind in de buurt staan/of aan andere kinderen. • Als een leerling zijn of haar gedrag niet aanpast na het volgen van de eerste stappen binnen de reactieprocedure • Rare gezichten trekken/Clownesk gedrag. • Huppelen door de gang • Het vaak met iemand oneens zijn, ruzie (moeite met goedmaken) • Met stemverheffing spreken • Iets van een ander verstoppen • Iemand uitdagen door bijvoorbeeld spullen over tafel te schuiven • Discussie aangaan • Anderen niet laten uitspreken • Oorzaak buiten zichzelf zoeken • Een ander je spullen laten opruimen. 	<p><u>Sancties</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Erop aanspreken (zowel verbaal als non-verbaal) • Lesje over geven • Opnieuw laten doen • Excuses aanbieden • Kort gesprekje voeren • Verder volgens reactieprocedure • Goede gedrag herhalen • Groepsactiviteit • Coolstoel • (zie eventueel verder stadium 3 in gedragbevoederings-protocol)
<p>Groep 5-8</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wippen op de stoel. • Door de klas roepen zonder je vinger op te steken. • Negatief reageren op een medeleerling. • Praten tijdens uitleg/kringactiviteit met een kind dat niet naast je zit. • Rennen in de klas. • Iemand duwen. • Iets per ongeluk kapot maken van een ander. • Speelgoed afpakken waar een ander mee speelt. • Terwijl je op moet ruimen op je gemak afmaken waar je mee bezig was • Stoeien, vechten, kinderen buitensluiten, (ook: niet naast iemand in de rij willen staan of naast iemand willen zitten) 	<p><u>Sancties</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Erop aanspreken (zowel verbaal als non-verbaal) • Lesje over geven • Opnieuw laten doen • Excuses aanbieden • Kort gesprekje voeren • Verder volgens

	<p>zitten)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grapjes maken (om aandacht te vragen). • Herhaaldelijk plagen (zelfde slachtoffer of initiatiefnemer • Bazen, veel zelf het heft in handen nemen, zoals kinderen terechtwijzen, naar de juf sturen, zelf juf Janny (conciërge) inschakelen, 'jufje' spelen. • Lelijke woorden . • Achterste voren op de stoel, tijdens uitleg/kringactiviteit. • Als een leerling zijn of haar gedrag niet aanpast na het volgen van de eerste stappen binnen de reactieprocedure • Rare gezichten trekken • Clown uithangen (door blijven gaan met bepaald gedrag) • Meerdere keren voor je beurt praten • Huppelen door de gang • Het vaak met iemand oneens zijn, ruzie (moeite met goedmaken) • Met stemverheffing spreken • Iets van een ander verstoppen • Iemand uitdagen door bijvoorbeeld spullen over tafel te schuiven • Niet reageren op non verbale correctie • Discussie aangaan • Een leugentje om bestwil • Anderen niet laten uitspreken • Oorzaak buiten zich zelf zoeken • Een ander je spullen laten opruimen. 	<p>reactieprocedur e</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede gedrag herhalen • Groepsactiviteit • Coolstoel • (zie eventueel verder stadium 3 in gedragbevoor • deringsprotocol)
--	---	--

<p>Grensoverschrijdend gedrag</p> <p><i>Stadium 4: Sterke afname van de gewenste situatie: Zeer storend gedrag, grenzen worden overschreden. Kind is wel aanspreekbaar. De leerling vergist zich te vaak, het gedrag is storend. De leerling reageert onvoldoende om gedragscorrectie en een sanctie is noodzakelijk.</i></p> <p><i>Stadium 5. Onacceptabele situatie: Kind verliest de controle, overschrijdt alle grenzen De leerling misdraagt zich, het gedrag is storend. De leerling reageert onvoldoende om gedragscorrectie en een sanctie is noodzakelijk.</i></p>		
<p>Groep 1-4</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na 2 waarschuwingen nog niet recht zitten op stoel. • Door de klas schreeuwen zonder je vinger op te steken. • Je op een negatieve manier bemoeien met een medeleerling. • Praten door de leerkracht of medeleerling tijdens uitleg/kringactiviteit. • Na waarschuwing rennen in de klas. • Iemand schoppen of slaan. • Iets bewust kapot maken van een ander. • Speelgoed uit handen trekken van een medeleerling. • Brutaal, schelden (elkaar verbaal pijn doen) niet luisteren (b.v. na stop hou op). • Slaan, knijpen, bijten, krabben, schoppen, duwen, trekken... (dus: lichamelijk geweld). • Iets vernielen, ergens mee gooien of smijten ,liegen, iets wegpakken (of houden wat van een ander is). • Gillen, krijsen ,schreeuwen, vloeken. • Doorpraten als de leerkracht instructie geeft (negeren van afspraak) • Elkaar in de rede vallen als een kind iets vertelt. 	<p>Sancties</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buiten de klas werken in maatjesklas • Gesprek na schooltijd om uit te praten en te herstellen. • Niet willen herstellen? Dan ouders informeren • Pauze binnen blijven • Uit het groepje halen • Alleen zetten • (zie eventueel verder stadium 4 en 5 in gedragbevoororderingsprotocol)
	<ul style="list-style-type: none"> • 	<p>Sancties</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buiten de klas werken in maatjesklas • Gesprek na schooltijd om uit te praten en te herstellen. • Niet willen herstellen? Dan ouders informeren • Pauze binnen blijven • Uit het groepje halen • Alleen zetten • (zie eventueel verder stadium 4 en 5 in gedragbevoororderingsprotocol)

3. Gedragsbevorderingsprotocol

Stadium 1:

Gewenste situatie: De leerling houdt zich aan de gedragsverwachtingen, maar mag zich af en toe vergissen. We hebben dit vastgelegd in het overzicht 'acceptabel gedrag'

Interventie	Leerkrachtgedrag	Begeleiding naar leerling	Begeleiding naar leerkracht	Concrete stappen	Contact met ouders
Een veilig pedagogisch klimaat bieden waarin verdere groei mogelijk is.	<p>Signaleren en benoemen van gewenst gedrag.</p> <p>Gebruikmaken van ik boodschap.</p> <p>Voorspelbaar zijn in gedrag.</p> <p>Accepteren eigenheid kind.</p> <p>Actief luisteren en waarnemen.</p> <p>Positieve verwachtingen uitspreken.</p> <p>Complimenten geven aan leerlingen en ouders.</p> <p>Zorgen voor opgeruimde werkomgeving.</p> <p>Zorgen voor goede toegankelijkheid en bereikbaarheid.</p> <p>'s Ochtends de kinderen persoonlijk begroeten (naam noemen/hand geven)</p> <p>Persoonlijk de dag afsluiten d.m.v. high five/hand/knipoog/etc.</p> <p>Non-verbaal communiceren</p>	<p>Leerlingvolgsysteem SEO</p> <p>Journalactiviteit, via kijkopsocialecompetentie</p> <p>Interactie in de groep stimuleren en ondersteunen</p> <p>Samenwerkingsopdrachten.</p> <p>Coöperatieve werk-vormen hanteren</p> <p>Sova lessen</p> <p>Beloningssysteem</p>	<p>Basisafspraken regelmatig terug laten komen (minimaal 4x per jaar in vergaderingen)</p> <p>Groeps- en leerlingbesprekingen</p> <p>Collegiale consultatie</p> <p>Opleidingsmogelijkheden</p>	<p>Leerlingvolgsysteem SEO, Kijk of kleuterobservatie bijhouden</p> <p>analyse van Viseon doornemen tijdens groepsbespreking</p> <p>Observeren</p> <p>Invullen div. formulieren zoals groepsoverzicht en groepsplan</p> <p>Bijhouden ParnasSys</p>	<p>Stimuleren van hun aanwezigheid bij 10 minuten gesprekken</p> <p>Ouderavonden</p> <p>Koningskwesities en de mini-koningskwesities</p>

Stadium 2. Lichte afname van de gewenste situatie: Verandering van het normale gedrag. De leerling houdt zich aan de gedragsverwachtingen, maar vergist zich vaker. Dit hebben we vastgelegd in het overzicht 'acceptabel gedrag'.					
Interventie	Leerkrachtgedrag	Begeleiding naar leerling	Begeleiding naar leerkracht	Concrete stappen	Contact met ouders
Non verbale of verbale correctie Bij voorkeur eerst een non-verbale correctie. Indien dit niet mogelijk is volgen we de eerste stap van de vastgelegde reactieprocedure	Afleid Leerling laten benoemen wat de afspraak is Concreet benoemen van het gewenste gedrag Vertrouwen en positieve verwachtingen uitspreken Ik-boodschap gebruiken Rust bewaren.	Individueel en in de groep aandacht geven, ondersteunen en hulp bieden Betrekken bij de les Praatje maken	Advies vragen aan collega's. Met elkaar in gesprek	Ga naar de leerling toe, maak contact (naam noemen, op ooghoogte) 'wat is ook al weer onze afspraak over....?' De leerling benoemt de afspraak. Waarop de leerkracht reageert: 'oke, dus ik verwacht van jou dat.....' Sluit af met een bemoedigende opmerking. Loop weg en wacht 5 – 10 seconde. Geef een compliment als de leerling het gewenste gedrag laat zien.	Reguliere contacten met ouders onderhouden

Stadium 3. Sterke afname van de gewenste situatie: Storend gedrag, kind zoekt de grenzen op De leerling vergist zich te vaak, het gedrag wordt storend. Dit hebben we vastgelegd in het overzicht 'twijfelachtig gedrag'.					
Interventie	Leerkrachtgedrag	Begeleiding naar leerling	Begeleiding naar leerkracht	Concrete stappen	Contact met ouders
We kiezen in eerste instantie voor de tweede stap ik de vastgelegde reactieprocedure. Indien een reactie nodig is kiezen we voor een actie waarbij de leerling nog wel betrekken blijft in de les. Bijvoorbeeld de tafel in toetsopstelling zetten, de leerling even uit de kring zetten	<u>Zie 2</u> Grenzen aangeven Consequenties benoemen Rustig blijven	Kind in zijn waarde laten Gedrag afwijzen, niet het kind "Ik zie dat je het nodig hebt om even tot rust te komen" Bij de les blijven betrekken	<u>Zie 2</u> Gesprek met de leerling Inbrengen in groepsbespreking indien het vaker voorkomt	Benoem nogmaals het gewenste gedrag Geef de leerling de keuze: het verwachte gedrag of een consequentie. Loop weg, wacht 5 -10 seconden Indien de leerling herstelt geef je een compliment	Reguliere contacten met ouders onderhouden

Stadium 4. Sterke afname van de gewenste situatie: Zeer storend gedrag, grenzen worden overschreden. Kind is wel aanspreekbaar De leerling vergist zich te vaak, het gedrag is storend. De leerling reageert onvoldoende om gedragscorrectie en een sanctie is noodzakelijk. Dit hebben we vastgelegd in het overzicht 'grensoverschrijdend gedrag.'					
Interventie	Leerkrachtgedrag	Begeleiding naar leerling	Begeleiding naar leerkracht	Concrete stappen	Contact met ouders
Inzet coolstoel wanneer fase 1-3 ontoereikend blijkt te zijn.	<p>Leerkrachtgedrag bij de coolstoel op de gang:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Vooraf oefenen met de klas. - Kind blijft in de klas, kind hoort erbij. - Het is geen strafplek, maar een afkoel plek. <p>We blijven hierin dus positief in onze benadering naar de leerling.</p> <p>We gebruiken het contract als wij de leerling naar de coolstoel sturen. En we vullen deze samen in. Bij de kleuters maken we geen gebruik van het contract.</p> <p>De coolstoel staat achterin de klas.</p>	<p>Concreet benoemen van de gedragsverwachting op de COOLSTOEL (ABCD)</p> <p>Afhankelijk van de afspraak met de leerling, deze de kans geven om (non-) verbaal aan te geven dat hij terug kan keren</p>	<p><u>Zie 3</u></p> <p>Collegiaal overleg na schooltijd</p> <p>Signalering richting IB, indien nodig</p> <p>Observatie door IB</p> <p>Aandachtsfunctionaris/ leden werkgroep PBS</p>	<p>Benoem het ongewenste gedrag en de reden dat de leerling naar de Coolstoel moet gaan.</p> <p>Benoem je verwachtingen (ABCD)</p> <p>Geef de duur aan (waar nodig met een time timer)</p> <p>Spreek vertrouwen uit.</p> <p>Verbreek het contact en ga door met je les</p> <p>Vanaf groep 3: We stellen samen met de leerling een contract op (zie format).</p>	<p>Reguliere contacten met ouders onderhouden</p>

Stadium 5. Onacceptabele situatie: Kind verliest de controle, overschrijdt alle grenzen De leerling misdraagt zich, het gedrag is storend. De leerling reageert onvoldoende om gedragscorrectie en een sanctie is noodzakelijk. Dit hebben we vastgelegd in het overzicht 'grensoverschrijdend gedrag'.				
Leerkrachtgedrag	Begeleiding naar leerling	Begeleiding naar leerkracht	Concrete stappen	Contact met ouders
<p>Geen uitleg, weinig verbale uitingen. Benoem kort en concreet het ongewenst gedrag en geef aan dat dit onacceptabel is. Rustig blijven. Consequent zijn De situatie blijven beheersen. Veiligheid waarborgen. Kind de kans geven om na de time-out met een schone lei te beginnen.</p>	<p>Procedures oefenen met de gehele klas Niet triggeren door discussie aan te gaan Rust, duidelijkheid bieden. - bepalen van het moment van terugkeer (aan het einde van de les, of als het werk af is) zie afgesproken tijden in format - Afkoelen - Contract samen invullen</p> <p><u>De ontvangende leerkracht:</u> Werk laten maken Niet teveel aandacht aan schenken, maar ruimte geven om te werken.</p>	<p><u>Zie 3-4</u> Gesprek leerkracht/ib/directie/aandachtsfunctionaris om een stukje nazorg te bieden</p>	<p>Benoem de grens. Geef aan waarom de leerling naar de maatjes klas gaat. Er gaat werk mee naar de maatjesklas dat de leerling zelfstandig kan maken. Waar hij/zij geen instructie voor nodig heeft. Is het werk niet (genoeg) af, dan maakt de leerling het huiswerk om 15.15 uur af, eventueel thuis. Er volgt altijd een gesprek met de leerkracht. De leerkracht bepaalt wanneer dat mogelijk is. Geen herhaling en bespreking gedrag met de leerkracht, dit kan beter op een moment in stadium 1 plaatsvinden Na terugkeer excuses maken.</p>	<p>De ouders worden dezelfde dag na schooltijd geïnformeerd over de maatregel en over werk dat ingehaald moet worden. Dit gaat vóór andere afspraken.</p>

4. Afspraken Coolstoel en Maatjesklas

Afspraken Coolstoel

- Is een stoel, die (achterin) in de klas staat (de leerling hoort erbij).
- Bij de stoel hangt een afbeelding (ABCD)
- Het is geen strafplek, maar een afkoelplek. We blijven hierin dus positief in onze benadering naar de leerling.
- Contract vanaf groep 3, deze vullen we samen met de leerling in. Deze gaat niet naar de ouders.
- Het contract scannen we in en zetten we in Parnassys.
- Format contract staat op de Drive.
- Registratie in rode map (zie format).
- Punt tijdens IB-gesprek.
- Kinderen kiezen (voorlopig) nog niet zelf om de coolstoel als afkoelplek te gebruiken.
- De coolstoel is bedoeld als kort afkoelmoment, let er dus als leerkracht op dat de leerlingen er niet te lang zijn.

Afspraken Maatjesklas

- Is een stoel en tafel, bij voorkeur voorin de klas (onder bord).
  - Contract vanaf groep 3, deze scannen we in en zetten we in Parnassys
  - Registratie in rode map
  - Punt tijdens IB-gesprek
  - Na inzet melden bij IB-er
  - Bij gebruik maatjesklas hebben we altijd contact met de ouders. Voorkeur voor telefonisch contact, indien niet mogelijk z.s.m. een e-mail.
  - Het contract dat opgesteld is bij het gebruik van de maatjesklas gaat altijd in een e-mail naar de ouders.
  - Format contract staat op de Drive.
  - Leerlingen gaan voor de tijdsduur van 1 taak (zie kader) naar de maatjesklas (werk nemen ze zelf mee, maar zorg eventueel dat er materiaal klaar ligt, voor kleuters bijvoorbeeld een puzzel of een werkblad). De leerling dient hier geen instructie bij nodig te hebben.
  - Valt er een pauze in de tijd dat een leerling in de maatjesklas zit, blijft de leerling binnen. De eigen leerkracht komt hier dan toezicht houden.
  - Gaat de maatjesklas naar de gym, dan gaat de leerling mee maar gymt uiteraard niet. Kan daar werk maken.
  - Dit is een corrigerende maatregel (straf), gericht op herstel en geen feestje!
- (We maken geen gebruik van kaartjes.)

Maatjesklassen overzicht:

Per schooljaar aanpassen

De tijd dat kinderen naar de maatjesklas gaan is als volgt:

groep 1/2	15 minuten
groep 3/4	20 minuten
groep 5/6	25 minuten
groep 7/8	30 minuten

5. Protocol Pesten

Update schooljaar 2017-2018 inclusief nieuwe methode

Voorwaarden en aanbevelingen

Pesten op school lijkt een ingewikkeld probleem, maar het is eenvoudiger aan te pakken dan u misschien denkt. Daaraan zijn echter wel enkele voorwaarden verbonden:

*1. Pesten moet als een **probleem** worden gezien door alle direct betrokken partijen: leerkrachten, ouders en leerlingen (gepeste kinderen, pesters en de zwijgende middengroep.*

2. De school moet het pestprobleem kunnen **voorkomen**. Een preventieve aanpak bestaat onder meer uit de behandeling van het onderwerp met de leerlingen, waarna met hen regels worden vastgesteld.
3. Als pesten desondanks toch optreedt moeten leerkrachten dat kunnen **signaleren** en vervolgens
4. **duidelijk stelling nemen** tegen het pesten.
5. Wanneer pesten, ondanks alle inspanningen, toch weer de kop opsteekt, moet de school beschikken over een **directe aanpak** (curatief).
6. Weigert een school of een leerkracht het probleem aan te pakken, gebeurt dit op niet gewenste wijze of heeft de aanpak geen resultaat, dan is inschakeling van een **vertrouwenspersoon** nodig. Deze dient, op verzoek van de ouder(s) van het gepeste kind, een klacht in bij de klachtencommissie, die het probleem onderzoekt en het bevoegd gezag adviseert over de te nemen maatregelen.

Deze zes voorwaarden vormen de basis voor zes aanbevelingen om het pestprobleem op de Koningsschoolaan te pakken. Bij onze aanpak wordt er van dit model gebruik gemaakt.

Pesten een probleem

Aanbeveling 1

Alle vijf betrokken partijen – de pester, het gepeste kind, de rest van de klas (de zwijgende middengroep), de leerkrachten en de ouders – zien pesten als een probleem.

Consequenties

Aandacht vragen voor:

- het verschil tussen pesten en plagen; de omvang van pesten tussen leerlingen onderling;
- de partijen en psychologische mechanismen, waarvan bij deze vorm van machtsmisbruik sprake is;

De vijfsporenaanpak van het probleem bestaande uit:

- hulp aan het gepeste kind, in de vorm van adviezen en (in sommige gevallen);
- hulp aan de pester, in de vorm van een sociale vaardigheidstraining of een cursus in het omgaan met agressie;
- hulp aan de zwijgende middengroep, in de vorm van het mobiliseren van deze groep;
- hulp aan de leerkracht, in de vorm van achtergrondinformatie over het verschijnsel zoals signalen oorzaken, gevolgen en concrete (preventieve en curatieve) aanpakmogelijkheden;
- hulp aan de ouders, in de vorm van achtergrondinformatie en adviezen.

Kanttekeningen

Scholen denken soms dat een pestproject voldoende is om een einde te maken aan het pesten op school. Dit heeft echter zijn beperkingen. Als pesten eigen is aan mensen, zal een project daar geen einde aan maken. Het is beter om het onderwerp regelmatig aan de orde te stellen. Telkens in andere bewoordingen (buitensluiten, anders-zijn, aanvaarden van verschillen, verhuizen, vriendjes en vriendinnetjes, veiligheid, omgaan met elkaar, rollen in een groep) en ook met gebruikmaking van verschillende werkvormen (lezen of voorlezen, spreekbeurten, rollenspellen, regels met elkaar afspreken over omgaan met elkaar en/of over de aanpak van ruzies, lesopdrachten, kringgesprekken, groepsopdrachten).

Als men met de klas spreekt over pesten, is het raadzaam om geen pestsituatie in de klas als uitgangspunt te nemen, maar het onderwerp daar bovenuit te tillen. Bijvoorbeeld aan de hand van een krantenknipsel, een tv-uitzending, een brief van een leerling van een andere school, een brief van een ouder van een gepest kind, een lesbrief of een (voor) leesboek. Doet

men dit niet, dan kan de klas het probleem ontkennen, bagatelliseren, het slachtoffer de schuld geven of zeggen dat het een grapje is, waar de leerkracht zich geen zorgen over moet maken, of het slachtoffer, buiten school, voor zijn "klikken" straffen.

Bij lessen over pesten is het voorbeeld dat de leerkracht geeft van groot belang. Er zal minder gepest worden in een klimaat waar duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, waar aanvaarding van verschillen wordt aangemoedigd, waar ruzies niet met geweld worden opgelost, maar uitgesproken, waar leerlingen gerespecteerd worden in hun eigenheid, waar agressief gedrag van leerlingen en leerkrachten niet wordt geaccepteerd en waar leerkrachten duidelijk stelling nemen tegen dergelijke gedragingen.

Praten leidt dikwijls niet tot gedragsverandering. Dan is het beter leerlingen aan den lijve te laten ervaren wat het is om buitengesloten te worden d.m.v een rollenspel. Daarnaast kan ook een les lichamelijke opvoeding en een kringgesprek worden gebruikt om leerlingen zo'n ervaring te geven.

Reeds ondernomen:

Een effectieve methode om pesten binnen de perken te houden, te stoppen of te voorkomen, is het vaststellen van regels voor leerlingen. Zie PBS.

Preventieve aanpak

Aanbeveling 2

De school beschikt over een preventieve aanpak.

De leerkrachten nemen kennis van de preventieve aanpakmogelijkheden, oefenen zich op onderdelen en passen ze toe.

De preventieve aanpak van het zondebokfenomeen op school bestaat uit aandacht voor en activiteiten op het gebied van:

- vooroordelen en discriminatie
- samenwerking
- geldingsdrang en agressiviteit
- het ontstaan van positieve groepsnormen, o.a. middels de methode "Beter omgaan met jezelf en de ander".

Signaleren

Aanbeveling 3

Als pesten desondanks optreedt, moeten leerkrachten kunnen signaleren.

De leerkrachten nemen kennis van de signalen en oefenen zich in het signaleren.

Een aantal signalen zijn activiteiten die pesters met hun slachtoffers uithalen, zoals:

- volstrekt doodzwijgen;
- isoleren;
- psychisch, fysiek of seksueel mishandelen;
- een kring vormen of insluiten in klas, gang of schoolplein;
- buiten school opwachten, slaan of schoppen;
- klopjachten organiseren;
- op weg van en naar school achterna rijden;
- naar het huis van het slachtoffer gaan;
- opbellen;
- cyber pesten
- als slaaf behandelen;
- nooit de echte naam van een klasgenoot gebruiken, maar een bijnaam;
- voortdurend zogenaamde leuke opmerkingen maken over een klasgenoot;
- opdrachten geven huiswerk te maken of huiswerk innemen;
- bezittingen vernielen of afpakken;

- cadeaus eisen of geld afpersen;
- jennen;
- het slachtoffer voortdurend de schuld van iets geven;
- het slachtoffer uitschelden of ertegen gaan schreeuwen;
- opmerkingen maken over kleding;
- beledigen;
- briefjes doorgeven;

Een aantal van deze signalen staat vermeld in de gevalbeschrijvingen, die zijn opgenomen in de boeken voor ouders over pesten (zie bijlage).

Deze lijst kan verder nog worden uitgebreid; je kunt het niet zo gek bedenken of leerlingen hebben het bedacht. Leerkrachten dienen derhalve alert te zijn op de manier(en), waarop leerlingen met elkaar omgaan en duidelijk stelling te nemen wanneer bepaald(e) gedrag(ingen) hun norm overschrijdt.

Duidelijk stelling nemen

Aanbeveling 4

Als leerkrachten zien dat leerlingen worden gepest, nemen ze duidelijk stelling.

Om duidelijk stelling te kunnen nemen, is zicht op de omvang van het probleem, kennis van de gevolgen voor het slachtoffer, maar bovenal invoelend vermogen vereist.

Invoelend vermogen is nog belangrijker dan kennis van onderzoeksresultaten. De ervaring leert dat dit vermogen vergroot kan worden door leerkrachten aan den lijve te laten ervaren wat het betekent om buitengesloten te worden.

Curatieve aanpak

Aanbeveling 5

De school beschikt over een aantal curatieve aanpakken.

Consequenties

Leerkrachten nemen kennis van de curatieve aanpakmogelijkheden en maken zich deze eigen door ze te oefenen,

Uitwerking

De curatieve aanpak van het zondebokfenomeen op school bestaat uit twee methoden: de een is confronterend, de ander niet.

De niet-confronterende methode wordt toegepast als de leerkracht het idee heeft dat er sprake is van onderhuids pesten. Het heeft geen zin dit vermoeden aan de klas te vertellen: de leerlingen zullen het ontkennen of de leerkracht zand in de ogen strooien. In zo'n geval stelt de leerkracht een algemeen probleem aan de orde om langs die weg bij het probleem in de klas te komen. Zo'n onderwerp kan zijn:

- oorlog en vrede en het gevoel van overwinnaars en overwonnenen'
- schending van mensenrechten of rechten van kinderen;
- machtsmisbruik in het algemeen
- kindermishandeling door volwassenen.

Daarnaast kan in een les de ervaring van het buitengesloten zijn aan de orde komen. Vervolgens kan de leerkracht met de leerlingen praten over buitensluiten in het algemeen, waarna buitensluiten in de klas ter sprake wordt gebracht.

De confronterende methode past de leerkracht toe wanneer een leerling voor zijn ogen lichamelijk of geestelijk wordt mishandeld. Als er op zo'n moment niet duidelijk stelling wordt genomen, zegt een leerkracht in feite: ga maar door.

Bij deze methode voert de leerkracht, na duidelijk stelling te hebben genomen, een gesprek met de klas over pesten in het algemeen. Vervolgens spreekt hij met de leerlingen regels af, en behandelt hij het onderwerp in een les, het vertonen van een video, een tekenopdracht of een gesprek over de gevoelens van een gepest kind of de ouders van dit kind.

Daarnaast is **hulp aan de pester** nodig. Pesters zijn – zo blijkt uit het onderzoek van D.Olweus – fysiek sterker dan hun klasgenoten en zien hen als waardeloos. Ze zijn agressief, neigen tot agressieve reacties in verschillende situaties, hebben een zwakke controle over hun agressie en een positieve houding ten opzichte van geweld. Ze kunnen hun slachtoffers tiranniseren, geld afpersen, klasgenoten opdracht geven het gepeste kind te mishandelen of dat zelf doen. Echte pesters lopen vier keer zoveel risico om later crimineel gedrag terecht te komen dan andere kinderen. Hulp kan bestaan uit: een straffend gesprek, probleemoplossende gesprekken, een rollenspel, een gesprek met de ouders, training in sociale vaardigheden en schorsing of verwijdering.

Een **straffend gesprek** is kort. De leerkracht vertelt de leerling dat hij geen veiligheid heeft geboden en dat hij hem om die reden moet straffen. De straf zou kunnen bestaan uit de opdracht het boekje *Tirannen* (groep 7-8) geheel of gedeeltelijk te lezen. En daarna met de leerkracht te praten over de inhoud van het boek. Het loopt met de pester in dit verhaal slecht af en dat kan ook de pester overkomen. Een aantal klasgenoten uit de zwijgende middengroep neemt het in dit boek voor de gepeste klasgenoot op en de vader van de pester slaat zijn dochter een blauw oog. De pester is ontmaskerd en komt niet meer naar school.

Als dit geen resultaat oplevert, voert de leerkracht een aantal **probleemoplossende gesprekken** met de pester om de oorzaak van het pestgedrag bloot te leggen. Dit is nodig om tot de juiste hulp te komen. Acht mogelijke oorzaken voor pestgedrag zijn:

weinig echte aandacht van de ouders;

- lichamelijke afstraffing door de ouders;
- ouders corrigeren agressief gedrag niet;
- zelf gepest zijn;
- reactie op bepaalde smaak-, geur- of kleurstoffen;
- slecht voorbeeld van ouders of andere volwassenen;
- slecht voorbeeld van leerkrachten;
- blootstelling aan geweld op internet, tv of in computerspelletjes.

Is de oorzaak enigszins duidelijk, dan probeert de leerkracht vervolgens de **gevoeligheid** van de pester voor wat hij met het gepeste kind uithaalt te vergroten. Dit kan op verschillende manieren. Door brieven van ouders van gepeste kinderen of van gepeste kinderen zelf te laten lezen, door samen naar filmpjes van gesprekken met gepeste kinderen of hun ouders te kijken.

Verder kan de leerkracht afspraken maken met de pester over gedragsverandering. Aan het einde van elke week komt de naleving van deze afspraken in een kort gesprek aan de orde.

Als ook dit niet leidt tot gedragsverandering, is het tijd om een **gesprek met de ouders** van de pester aan te gaan. Het advies is om dit pas te doen, wanneer de voorgaande acties op niets uitlopen. Kinderen weten vaak niet wat ze andere kinderen aandoen en zijn eenvoudig te beïnvloeden in een goede richting. Maar soms veranderen ze hun gedrag niet en blijven ze een bron van onveiligheid voor klasgenoten. De ouders moet dan – voorzichtig, maar duidelijk – worden verteld wat hun kind anderen aandoet. Hun medewerking wordt gevraagd om aan het probleem een einde te maken.

In dit stadium kunnen ouders niet (meer) ontkennen dat hun kind pest: de school heeft

namelijk alle activiteiten vastgelegd.

Als het pestgedrag blijft voortduren roept de school de hulp in eerste instantie de hulp in van Externen. Dit kan alleen met instemming van de ouders.

Hulp aan het gepeste kind

Kinderen die voortdurend worden gepest kunnen op twee manieren reageren: ze worden passief of ze gaan uitdagen. Beide vormen van gedrag zijn "aangeleerd" in de zin van "reacties op een uitstoting". En wat is aangeleerd kan ook weer worden afgeleerd.

Voor een gepest kind is het belangrijk dat het kind die vervelende ervaring verwerkt.

Manieren om dat te doen zijn:

Regelmatig bijpraten met een vertrouwenspersoon. Op vaste tijden vertelt het gepeste kind wat er zoal in die week goed en slecht is gegaan met hem of haar.

Een dagboek bijhouden waarin het kind de negatieve gebeurtenissen van zich afschrijft. Over die gebeurtenissen praat het kind vervolgens met de vertrouwenspersoon. Zo kan de vertrouwenspersoon ook al aan het aantal geschreven bladzijden zien of het met het kind goed gegaan is. De frequentie van de gesprekken zal in het begin vrij groot zijn (bijvoorbeeld 1x per week). Later kan het wat minder zijn (bijvoorbeeld 1 x per maand). Omdat het vertrouwen in de mensen bij een gepest kind vaak is geschaad zal het initiatief tot deze gesprekken vaak van de vertrouwenspersoon uit moeten gaan.

Ondersteuning van externen als ingeschat wordt dat het pesten zulke ernstige gevolgen heeft gehad dat professionele ondersteuning nodig is bij de verwerking.

Aandacht geven aan de ouders van het gepeste kind is ook belangrijk. Ouders van een gepest kind moeten weten dat zij niet als zeurpieten worden beschouwd als zij komen klagen over het pesten. Zij moeten ook weten dat hun klacht geen negatieve gevolgen heeft voor hun kind.

Vertrouwens-/klachtencommissie

Aanbeveling 6

Weigert de school of een leerkracht het pestprobleem aan te pakken, doen ze het op onjuiste wijze of leidt de aanpak niet tot het gewenste resultaat, dan wordt de inschakeling van een vertrouwenspersoon noodzakelijk. Deze kan adviseren een klacht in te dienen bij de klachtencommissie, die het probleem onderzoekt, deskundigen raadpleegt en hierover adviseert aan het bevoegd gezag.

Consequentie

De school heeft in samenspraak met alle schoolgeledingen een vertrouwenspersoon en een klachtencommissie ingesteld en heeft een klachtenprocedure vastgesteld. (zie klachtenprocedure)

Adviezen aan alle ouders

Adviezen aan ouders van pesters:

- Neem het probleem serieus.
- Raak niet in paniek: elk kind loopt kans pester te worden.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak van het pesten te komen.
- Maak je kind gevoelig voor wat het anderen aandoet.
- Besteed aandacht aan je kind.
- Stimuleer je kind tot het beoefenen van een sport.

Adviezen aan ouders van gepeste kinderen:

Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, kun je als ouders van depester opbellen en voorzichtig vragen er met hun kind over te praten. Gebruik daarbij als argument dat elk kind op straat veilig moet kunnen zijn. Niemand zal dat ontkennen.

- Pesten op school kun je het beste direct met de leerkracht bespreken.
- Als je kind al lange tijd is gepest, vraagt dat om een uitgebreide aanpak.
- Neem contact op met de leerkracht, ga bij de school kijken, lees boeken en bekijk samen met je kind videobanden over pesten.
- Als je van je kind er met niemand over mag praten, steun dan je kind, geef het achtergrondinformatie en maak je kind duidelijk dat de school het voorzichtig zal aanpakken. Voordat je dit belooft, is het raadzaam de school te vragen of ze dit probleem ook daadwerkelijk voorzichtig aanpakt.
- Beloon je kind en help het zijn zelfrespect terug te krijgen.
- Stimuleer je kind tot het beoefenen van een sport, zodat hij in een spel of motorische vaardigheid kan uitblinken.
- Wordt je kind op de sportclub gepest door leeftijd- of klasgenoten, vraag dan de leiding aan het pesten aandacht te besteden en met de kinderen te bespreken dat ieder kind op de club veilig moet zijn.
- Houd de communicatie open, blijf dus in gesprek met je kind. Doe dat niet op een negatieve manier, maar geef adviezen om aan het pesten een einde te maken. Een negatieve manier van vragen is bijvoorbeeld: 'wat is er vandaag weer voor ergs gebeurd?'
- Steun je kind in het idee dat er een einde aan komt.
- Laat je kind opschrijven wat het heeft meegemaakt. Dit kan best emotionele reacties bij je kind oproepen. Op zich is dat niet erg, als het maar hierbij geholpen wordt de emoties te uiten en te verwerken.
- Laat je kind deelnemen aan een sociale vaardigheidstraining
- Maak een afspraak met de verpleegkundige van de GGD of externen.

Adviezen aan alle andere ouders

- Neem het probleem serieus: het kan ook jouw kind overkomen.
- Neem de ouders van het gepeste kind serieus.
- Maak het tot een gemeenschappelijk probleem.
- Vraag om toezicht op het schoolplein.
- Praat met je kind over school, over de relaties in de klas, over wat leerkrachten doen, hoe zij straffen.
- Vraag hen ook af en toe of er in de klas wordt gepest.
- Geef af en toe informatie over pesten: wie doen het, wat doen zij en waarom?
- Corrigeer je kind als het voortdurend anderen buitensluit.
- Geef zelf het goede voorbeeld.
- Leer je kind voor anderen op te komen.

6. Nationaal Onderwijsprotocol tegen pesten

Het Nationaal onderwijsprotocol tegen pesten beoogt via samenwerking het probleem van het pestgedrag bij kinderen aan te pakken en daarmee het geluk, het welzijn en de toekomstverwachting van kinderen daadwerkelijk te verbeteren.

De ondertekenaars van dit protocol verklaren het volgende:

1. Pesten is een wezenlijk en groot probleem. Uit onderzoek blijkt dat zo'n 385.000 leerlingen in Nederland slachtoffer zijn van pestgedrag. Pestgedrag is schadelijk tot zeer schadelijk voor kinderen, zowel voor de slachtoffers als voor de pesters. De omvang en zwaarte van het probleem leiden tot de noodzaak van een aanpak door alle opvoeders van jongeren; in het bijzonder door de ouders en door de leerkrachten.
2. Bestuur en directie dienen, om een passend en afdoend antwoord te vinden op het probleem pesten, uit te gaan van een zo goed mogelijke samenwerking tussen ouders, leerkrachten en leerlingen, gebaseerd op afgesproken beleid dat gericht is op deze samenwerking.
3. De Koningsschool wenst een samenwerking, zoals bedoeld onder 2, ook daadwerkelijk aan te gaan, te stimuleren en levend te houden.
4. De ondertekenaars van dit protocol verbinden zich daarom het volgende te doen:
  - een aanpak via en het werken volgens de 'vijfsporenaanpak',
  - het bewust maken en bewust houden van de leerlingen van het bestaan en de zwaarte van het probleem; een gerichte voorlichting aan alle ouders van de school;
  - het aanstellen van een vertrouwenspersoon op school;
het aanleggen van – voor iedere persoon aan de school verbonden – toegankelijke, goede informatie over het probleem pesten, met als speciaal aandachtspunt informatie voor de leerlingen;
  - het beschikbaar stellen van geld waarmee wordt bekostigd: de scholing van personeelsleden, lesmaterialen, lezingen en andere activiteiten voor ouders en voor de aanschaf van boeken en andere informatie;
  - samenwerking te zoeken en afspraken te maken met andere scholen in de buurt over de aanpak van het pesten;
  - het beschikbaar stellen van de opgedane ervaring aan andere scholen.
5. De ondertekenaars verklaren zich in principe bereid tot deelname aan een tussentijdse evaluatie door de school binnen drie jaar.
6. Als het protocol is ondertekend, wordt een afschrift beschikbaar gesteld aan alle ouders van de school (zo mogelijk reeds bij de toelating van de leerling) en aan één van de samenwerkende landelijke organisaties voor ouders in het onderwijs.

Getekend voor akkoord te Sprang-Capelle op 01-10-2010

Bestuur Directie/personeel / Medezeggenschapsraad / Ouderraad
Prins Willem-Alexanderschool nu Koningsschool

7. Protocol rouw bij kinderen

Samenvatting van informatie voor leerkrachten over rouw bij kinderen

Wat is rouw?

Rouw is de optelsom van gevoelens, gedachten en gedragingen van het kind, dat voor altijd iemand moet missen die hem of haar dierbaar is. Het kind dat rouwt vecht om de pijn en het verdriet te boven te komen en zijn of haar leven weer op de rails te krijgen.

Verschillen tussen volwassenen en kinderen die rouwen.

Een volwassene heeft zijn psychische ontwikkeling grotendeels doorlopen en kan zich een pauze permitteren om te rouwen. Een kind zit echter in een psychische en emotionele ontwikkeling en kan daar niet mee stoppen, het kan geen pauze nemen.

Dus moet hij/zij en rouwen en psychisch/emotioneel groeien. Dit is een zware opgave en vaak komt 1 van de 2 daarbij in het geding.

Hun capaciteit om pijn te verdragen is beperkt. Kinderen kunnen niet lang achter elkaar rouwen en wisselen verdriet en normaal gedrag af. Dit is gezond gedrag om het verdriet te kunnen hanteren en niet overspoeld te raken.

Ook zijn ze niet in staat op dezelfde wijze hun gevoelens van rouw te beschrijven en te verwoorden.

Bij volwassenen beginnen de eerste rouwreacties direct na het sterven van een geliefde maar bij kinderen kan dit weken tot maanden na de dood pas beginnen.

Kinderen zijn vooral bezorgd in het begin om hun eigen persoonlijke problemen, zoals; wie maakt er nu s morgens mijn brood klaar, wie brengt me naar de hockey? Zij schuiven het rouwen voor zich uit totdat er voldaan is aan hun behoefte aan fysieke maar vooral psychologische veiligheid.

Rouw treedt bij kinderen vaak in gedragingen naar buiten. Vaak klagen ouders of leerkrachten wel over het gedrag van het kind maar leggen ze niet de koppeling met rouw.

Volwassenen weten wat "doodgaan" inhoudt. Kinderen vaak nog niet of nog niet goed genoeg.

Kinderen en het besef van de dood

Kleuters

Kinderen tussen 3 en 6 jaar kennen het verschil tussen leven en dood. Ze weten dat mensen en dieren dood kunnen gaan. Ze gebruiken het woord "dood" in hun gesprekjes met elkaar en in hun spel. Alleen begrijpen ze het definitieve karakter van de dood nog niet. Voor hen is "dood zijn" iets tijdelijks, een soort slaap waarbij de dode niet kan zien, niet kan bewegen. Ze blijven denken en hopen dat dood en leven elkaar afwisselen. Ze tonen grote belangstelling voor de lichamelijke en biologische kant van de dood, bv hij ziet zo bleek, denk je dat hij nog iets kan voelen of denk je dat hij nog iets kan horen? Ze stellen veel vragen om te onderzoeken of iemand wel echt dood had moeten gaan is en of er niet iets anders aan de hand is. Ze voelen nog geen angst voor de dood. Kleuters kunnen rouwen en verdriet voelen, maar hun vermogen om over hun gevoelens te praten en te laten zien hoe ze zich voelen is nog niet zo ontwikkeld. Ook al lijkt het niet zo, ze zijn wel degelijk geraakt.

Hoe kun je kleuters het beste helpen;

kleuters stellen in eerste instantie vaak praktische vragen, ze willen het hoe en waarom van het overlijden weten. Ze willen als het ware onderzoeken of het echt niet anders had gekund. Ze blijven heel vaak vragen stellen, vaak tot vervelens toe. Geef concrete uitleg. Vooral bij jonge kinderen is dit van belang; vertel zo precies mogelijk wat "dood" inhoudt. Vertel bv dat iemand die dood is

niets meer voelt en dus geen pijn heeft, het niet koud heeft en zich niet ziek voelt.

Kinderen, vooral jonge kinderen nemen dingen vaak heel letterlijk, heb het dus niet over

de volgende beelden;

Dood zijn is slapen, kinderen kunnen dan bang worden om te gaan slapen.

Dood gaan is op een verre reis gaan. Kinderen kunnen zich dan in de steek gelaten voelen.

Dood gaan omdat hij of zij zo ziek was; met name jonge kinderen kunnen geen onderscheid maken tussen ernstige en minder ernstige ziektes. Geef dus nadere uitleg; bv; een beetje ziek zijn betekent niet dat je dood gaat, maar soms is een lichaam zo stuk dat het niet meer gemaakt kan worden.

Heb het alleen over God, als u dat vaker doet. Voorkom dat de dood wordt gezien als de wil van God. Kinderen gaan dan twijfelen aan de betrouwbaarheid van God of worden bang dat God hen oom spoedig zal roepen.

Kinderen van 6 tot 9 jaar

Bij kinderen van deze leeftijd begint het besef te komen dat "dood zijn" onomkeerbaar is. Ze begrijpen dat dood zijn definitief is, maar het besef dat het iedereen overkomt begrijpen ze nog niet echt. Wat een definitief einde precies inhoudt kan voor kinderen van deze leeftijd erg verwarrend zijn en hun angstig maken. Kinderen die in deze leeftijdsperiode iemand verliezen vertonen reacties die ze als kleuter soms ook hadden, zoals scheidingsangst. Dit uit zich door het vastklampen aan een volwassene en huilen bij het afscheid. Op deze leeftijd krijgen kinderen belangstelling voor de uiterlijke dingen die bij een overlijden horen zoals een kist, het kerkhof of de urn of de crematie zelf. Ze interesseren zich ook voor wat er na de dood gebeurt. De vragen die kinderen op deze leeftijd stellen komen op volwassenen vaak erg nuchter over.

Kinderen van 9 tot 12 jaar

Kinderen van deze leeftijd weten dat mensen en dieren en planten leven en doodgaan. Hun intellect is vaak zo ver ontwikkeld dat ze de dood zien als het onvermijdelijke einde van het leven. Maar ze denken ook vaak; het kan iedereen overkomen behalve mensen in hun omgeving. De schok is des te groter als het in hun omgeving juist wel gebeurt. Veel kinderen tussen 9 en 10 jaar zijn heel nieuwsgierig wanneer ze met de dood geconfronteerd worden. Ze vragen alles aan je, als de communicatie ten minste open is en ze zich veilig bij je voelen. Ze vragen ook dingen waar jij je als volwassene onbehaaglijk bij kunt voelen; zoals wat gebeurt er onder de grond. Het is een combinatie van griezelen en nieuwsgierigheid. (Vaak lezen kinderen in deze leeftijd griezelboeken en hebben ze meer belangstelling voor de morbide aspecten van de dood). Kinderen tussen de 9 en de 12 zijn minder afhankelijk van volwassenen. Ze willen ook niet altijd aandacht vragen voor hun verdriet maar er zelf mee rond komen. Ook om niet kinderachtig te lijken als ze hun verdriet tonen. Om dat de gevoelens er toch uit moeten vertonen ze soms lastig en opstandig gedrag.

Wat verliest een kind als zijn vader of moeder, broer of zus overlijdt?

Het verlies van de overleden persoon, wat leidt tot allerlei intense gevoelens zoals verdriet, boosheid en schuldgevoel.

Het verlies van het gezin zoals het was; er is een gat gevallen in het gezin. De andere ouder is veranderd en wordt in beslag genomen door het verlies en heeft (tijdelijk) minder aandacht voor het kind. Vaak blijkt dat als een ouder in het gezin is overleden de kinderen zich veel zorgen maken over de overgebleven ouder.

Het verlies van de wereld om je heen; mensen zijn op de meest moeilijke momenten heel anders dan je dacht, ze laten je in de steek als je verdrietig bent of weten niet goed wat ze moeten doen of zeggen. Op school voelt het kind zich alleen en anders.

Het verlies van vertrouwen; door de dood van iemand om wie ze veel geven is de wereld onvoorspelbaar en onbetrouwbaar geworden, Ook het vertrouwen in veel volwassenen krijgt een deuk. Papa blijkt niet te kunnen voorkomen dat mama doodgaat en de dokters kunnen ook niks doen.

Tot voor kort waren er een aantal aannames over rouw die algemeen geldig leken. Dit standaardmodel beschrijft dat een rouwproces in fasen verloopt Dit model is zo invloedrijk dat het als "waarheid" wordt gezien.

Wetenschappelijk onderzoek heeft echter het bestaan van deze fasen niet kunnen aantonen. De symptomen zijn wel herkenbaar maar onderling is er een enorm verschil.

Het standaardmodel gaat er vanuit dat kinderen hun gevoelens moeten verwerken door de confrontatie met hun verlies aan te gaan en hun gevoelens te uiten. Uit onderzoek is echter gebleken dat (tijdelijke) ontkenning, onderdrukking of vermijding van rouwgevoelens bij kinderen beter werkt dan het op een geforceerde manier gevoelens uiten. Voor kinderen betreft dit een proces wat vaak jaren of maanden kan duren. De omgeving moet wel uitnodigen maar niet forceren. In het standaardmodel van rouw ging men uit van een rouwperiode van enkele maanden tot 1 jaar. Vaak blijkt echter het rouwproces van kinderen anders te verlopen. Het blijkt de eerste tijd wel te gaan, maar de kinderen krijgen het na verloop van tijd moeilijker. Uit onderzoek bleek dat pas in het tweede jaar na het overlijden van een ouder negatieve gedragskenmerken zichtbaar. Of er was aan kinderen niks te zien, maar de kinderen rapporteerden een grote eenzaamheid. Het is emotioneel hard werken voor rouwende kinderen.

Hoe ondersteun je rouwende kinderen

Steun van familie, vrienden en school beïnvloedt het rouwen van kinderen. De steun beschermt tegen de negatieve invloed die het rouwen kan hebben. Ze lopen minder risico vast te lopen in hun rouw. Veel mensen verstaan onder "troosten" het leed verminderen, maar deze wijze van troosten wordt vaak niet als ondersteunend ervaren. Een trooster moet alleen aanwezig zijn. Veel mensen die oplossingsgericht denken vinden dit heel moeilijk. We moeten onze eigen hulpeloosheid en machteloosheid verduren evenals die van het kind. Tegen een kind zeggen; "huil maar, het doet ook zoveel pijn" wordt als troostend ervaren ipv van een cliché te bezigen om de tranen van een kind niet te willen zien. Troosten zonder direct mee te gaan in de gevoelens van het kind en troosten zonder af te leiden werken vaak het beste. Dit wordt als "luisterende troost omschreven". Je handelt dan niet, maar luistert actief. Je stelt vragen bv "hoe komt het dat je zo rot voelt". Je gaat gevoelens niet uit de weg, je vult ze niet in, maar nodigt het kind zelf om op onderzoek uit te gaan. Je herhaalt soms wat het kind zegt, je vat af en toe samen, je stelt open vragen en je bevestigt de gevoelens zonder ze te versterken.

Hoe informeer je leerlingen als een ouder/broer/zus van een medeleerling is overleden?

Wanneer het bericht de school bereikt dat een ouder/broer/zus van de leerling is overleden is het belangrijk dat de leerkracht dit aan de klas vertelt. Begin met een inleidende zin om de kinderen te laten luisteren; bv

“ Ik heb een verdrietige boodschap voor jullie”

“ Ik moet jullie iets heel ergs vertellen”

Dan volgt er het korte bericht van het overlijden. Het is niet nodig om een heel lang verhaal te vertellen want de leerlingen zijn die informatie door de schok vaak meteen weer kwijt. Het gaat erom dat die boodschap overkomt en dat de kinderen de kans krijgen de boodschap tot zich door te laten dringen. Dan geef je de tijd om dit door te laten dringen, het duurt altijd even voordat een emotioneel confronterend iets tot de werkelijkheid van iedereen is doorgedrongen. Als de leerlingen komen met vragen beantwoord ze dan zo goed mogelijk.

U hoeft niet overal een antwoord op te weten. Je kunt ook zeggen, ik weet het niet, maar misschien is het zo dat....of “ ik weet het niet, maar ik denk ....” Wees als leerkracht zelf zo eerlijk en duidelijk mogelijk. Kinderen worstelen namelijk op 2 niveau met de dood; ze proberen te begrijpen wat ‘dood’ inhoudt en moeten leren omgaan met de gevoelens die het verlies bij hen oproept.

1. Leg ook aan je leerlingen uit dat grote mensen en ook kinderen niet goed weten hoe ze met rouwende mensen om kunnen gaan en dat er verschillende reacties mogelijk zijn, zoals het rouwende kind negeren of ontlopen of heel onverschillig of grof doen. Je kunt ze dan ook uitleggen hoe dat voor de leerling waarvan de vader/moeder/zus/broer is gestorven kan voelen als medeleerlingen hem zo benaderen.

2. Je kunt bv de leerlingen helpen om iets persoonlijks te schrijven voor hun medeleerling en zijn of haar familie. Je kan aan je klas b.v. vertellen dat je de kaartjes na afloop van de schooldag langs gaat brengen. Het is heel moeilijk naar een rouwende familie toe te gaan. Maar door zo te handelen zullen medeleerlingen van het rouwende kind een rolmodel zien waardoor je kinderen bijbrengt dat een rouwende familie meer heeft aan troost en steun en sympathie dan aan wegblijven en privacy.

3. Als een leerkracht de rouwende familie bezoekt geef dan vooral aandacht aan je leerling(e). Het is belangrijk voor het kind dat het zijn of haar verhaal kan vertellen ook al hebben de volwassenen dat zojuist vertelt. In het erover vertellen kunnen emoties naar boven komen. Luisteren en er gewoon zijn zijn voor zowel volwassenen als kinderen heel belangrijk.

4. Vraag als je op bezoek bent bij de leerling wat die wil dat er in de klas over het overlijden wordt gezegd op de dag dat de leerling terug komt naar school. Soms wil de leerling zelf iets vertellen. Soms wil hij/zij juist dat de docent het doet. Je kunt ook vragen wat de rouwende leerling van zijn medeleerlingen zou willen, waar hij of zij behoefte aan heeft. Dat kun je weer vertellen aan de andere leerlingen. Sommige kinderen willen niet dat er openlijk over gesproken wordt. Het is belangrijk hen hierin te respecteren. Als je aan je leerling(e) echter uitlegt dat openlijk bespreken juist roddels en rare reacties voorkomt vinden ze het meestal wel goed.

5. Als het kind de eerste dag (voor of na de begrafenis/crematie) weer naar school komt spreek dan samen met de leerling door of hij/zij het liefst alleen komt of opgehaald wil worden door een vriend(in) of door de leerkracht zelf.

6. Het contact tussen de rouwende leerling en zijn medeleerlingen kan vergemakkelijkt worden als je de kinderen helpt op bezoek te gaan bij de leerling in rouw, tenminste als de familie dat ook wil. Je kunt de leerlingen leren hoe ze hun deelneming kunnen betuigen. Leg ze bv uit dat ze iemand aandachtig aan kunnen kijken, een hand kunnen geven of even iemand omhelzen of woorden van bedroefdheid en bezorgdheid kunnen uitspreken. Geef ook aan je leerlingen dat ze het gewoon over de vader of moeder

van het kind mogen praten.

7. Zorg ervoor dat het rouwende kind niet wordt ontlopen of genegeerd door zijn medeleerlingen.

Tips voor leerkrachten algemeen

- 1.** Geef aandacht aan gevoelige momenten, gevoelsluitingen en erg teruggetrokken gedrag.
- 2.** Geef aandacht aan de leerling, dus spreek bv af dat je 1 keer in de week met de leerling graag wil praten om te weten hoe het met hem of haar gaat. Je kunt dan tekenen, samen een kop thee drinken, muziek luisteren of wat dan ook. Dit contact is erg afhankelijk van de band die je al met je leerling hebt voorafgaande aan het overlijden.
- 3.** Als je hebt aangegeven aan een leerling dat je er voor haar of hem zult zijn dan zul je de eerste keren dat een kind met je wil spreken ook daadwerkelijk voor hem/haar moeten zijn. Als er dringende zaken in jouw beleving voorrang hebben dan kun je op deze manier heel gemakkelijk het contact met de leerling voorgoed verbreken. Wees dus betrouwbaar.
- 4.** Creëer geen uitzonderingspositie voor een kind in de rouw. Specifieke voorrechten en nadrukkelijke uitzonderingen kunnen maken dat het kind wordt beschouwd als niet meer behorend bij de groep. Geef wel extra begrip, warmte en aandacht en temper de cognitieve eisen, maar zorg wel dat het kind als een van de groep kan blijven functioneren.
- 5.** Geef aandacht aan gevoelige dagen die op school worden gevierd bv vaderdag of moederdag; men moet als leerkracht niet zelf beslissen voor het kind wat hij of zij moet doen, maar moet dit aan het kind vragen/ het ene kind wil dan bv een tekening maken voor zijn grootvader, maar het andere kind wil bv een bloem maken van plastic die ze op het graf wil neerzetten.
- 6.** Denk eraan dat routine-procedures kunnen kwetsen. Bv brieven gericht aan “ de heer en mevrouw” of “beste ouders” boven een brief. Hou hier rekening mee. ,
- 7.** Geef ieder jaar in de overdracht naar de volgende klas speciale aandacht aan het overlijden van vader/moeder/broer/zus. Beschrijf hoe je het beste met het kind kunt omgaan, waar het wel en ook waar het niet op reageert

Hou er als leerkracht rekening mee dat je zelf in een soort tweespalt zit, aan de ene kant wil je soms het liefst je kop in het zand steken en er niet over praten omdat je je zo machteloos voelt en aan de andere kant wil je iets doen. Deze tweespalt komt iedereen tegen. Praat erover met andere leerkrachten en zoek steun bij hen en de directie.

Specifiek; Een terminale ziekte in het gezin van de leerling

Als er thuis iemand terminaal ziek is, dan is de zieke niet de enige die lijdt. Ook al kan een leerkracht niets veranderen het is wel belangrijk zicht te hebben op wat een ongeneeslijke ziekte in d het leven van een leerlinge teweeg kan brengen. Als bv een ouder terminaal ziek is kan de zieke ouder onrealistisch eisen aan het kind stellen, ten gevolge van de ziekte of de medicatie, maar ook door het ontglippen van de ouderrol. De zieke ouder kan dus heel lastig en moeilijk zijn tegenover het kind. Het kind kan zijn frustratie dan omzetten in lastig gedrag in de klas, omdat hij/zij het gevoel heeft dat dit meer aanvaardbaar is dan de frustratie te uiten tegen de zieke ouder zelf. Ook kan de ongeneeslijk zieke ouder niet moeilijk of lastig zijn maar juist erg in zichzelf gekeerd en nog weinig aandacht hebben voor het kind. Het kind kan dit beleven als verwerping. Vooral bij het einde maken sommige terminaal zieke mensen zich als het ware los van hun medemensen. Kinderen kunnen zich dan erg in de steek gelaten voelen. Ook kan de zieke ouder zoveel aandacht vragen van de andere ouder dat het kind als het ware zijn beide ouders verliest. Soms staat het kind alleen voor (zware) huishoudelijke taken. En dit kan een zware belasting voor hem vormen.

Wat kan je als leerkracht doen?

1. Neem extra tijd om te luisteren naar het kind. Vraag niet alleen hoe het gaat met de zieke ouder, maar ook met de andere ouder en vooral hoe het gaat met het kind zelf.
2. Eventueel kan de leerkracht zelf regelmatig contact onderhouden met de ouders van de leerlinge.
3. Hou er rekening mee dat de hele familie tijdens een terminale ziekte voortdurend uit balans is, elke dag vraagt nieuwe aanpassingen. Men moet zich permanent aanpassen terwijl men weet dat het nooit meer zo als vroeger zal worden. De leerling is dus hulpeloos en brengt dat gevoel ook mee naar school, naar de klas. De schooldag is tenminste nog een vaste component in het leven van de leerling. Een leerling heeft tijdens de terminale ziekte van de ouder behoefte aan begrip, niet aan medelijden. Behoeftte aan bemoediging en niet aan druk. Hij of zij heeft de behoefte en de toestemming van anderen en van andere volwassenen om toch nog te mogen lachen en plezier te hebben tijdens al dit leed en pijn.

Bron: GGD Hart voor Brabant

8. Protocol Vroegsignalering Kindermishandeling

Inleiding

Wist u dat:

Er in ons land elke week een kind sterft als gevolg van mishandeling?

Er ieder jaar 350.000 kinderen worden mishandeld?

Verwaarlozing van kinderen minstens zo beschadigend is als lichamelijke mishandeling en seksueel misbruik?

bron: http://www.no-kidding.nu/feiten_en_cijfers

Cijfers en feiten waar je van schrikt! Als school hebben wij de plicht vermoedens van kindermishandeling te melden. Juist scholen zijn in het (vroeg)signaleren van kindermishandeling van groot belang omdat leerkrachten veel tijd met kinderen doorbrengen. Het is daarom ook de taak van de school om kindermishandeling vroegtijdig te signaleren en

aan te kaarten bij de verantwoordelijke instanties.

Hoe wij als school deze taak hopen te vervullen willen wij duidelijk maken in dit protocol.

In het volgende hoofdstuk beschrijven wij de visie die wij als school hebben op kindermishandeling en de signalen die wij herkennen. We hebben onze eigen visie naast de in de literatuur beschreven vormen van mishandeling gelegd.

In het derde hoofdstuk zal het stappenplan worden beschreven dat we zullen volgen als er een vermoeden is van kindermishandeling.

In dit plan wordt stap voor stap verteld welke concrete handelingen er moeten worden verricht en wie hier voor verantwoordelijk is.

De missie, zoals wij deze verwoorden op onze website sluit goed aan bij het hebben van een protocol vroegsignalering kindermishandeling. Hierin is te zien dat we het belangrijk vinden om te kijken naar de mogelijkheden die elk kind heeft. Daarnaast is de eerlijke, open relatie onderling die hier wordt genoemd ook in de vroegtijdige signalering van kindermishandeling van groot belang.

Missie

De Koningsschool is een christelijke basisschool. Wij geloven dat God ons leidt en daarom proberen wij Zijn woord, zoals dat in de Bijbel tot ons komt, richting- en maatgevend te laten zijn in ons doen en laten. Wij willen de leerlingen vertrouwd maken met de Bijbel en deze vertalen naar de tijd waarin wij leven.

Wij geven elk kind een veilige omgeving waarin het gestimuleerd wordt zichzelf zo optimaal mogelijk te ontplooiën en waarin het onbekommerd zijn op haar plaats te midden van anderen kan innemen. Elk kind moet ook leren dat een mens er moet zijn voor de ander, dichtbij en veraf.

De mogelijkheden die elk kind heeft, nemen we als basis voor ons handelen. Daarom stellen we ons onderwijsaanbod af op de verschillen in onderwijsbehoeften van de individuele leerlingen. We bevorderen naast de zelfstandigheid van elk kind ook het sámen leren en spelen. Op de Koningsschool zijn 'openheid' en 'respect' sleutelwoorden. Aan een eerlijke, open relatie tussen leerlingen, leerkracht en ouders hechten we dan ook veel waarde. Wij vinden dat de Koningsschool een veilige plek moet zijn waar leerlingen, ouders en leerkrachten zich prettig voelen.

Bron: schoolplan Koningsschool te Sprang-Capelle

Definitie en signalen

Hieronder vindt u de definitie die wij als team met behulp van literatuur hebben samen gesteld. Er is dus sprake van een schoolbreed gedragen visie met betrekking tot dit thema.

Definitie

In de Wet op de jeugdzorg is in artikel 1 kindermishandeling als volgt gedefinieerd: Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

Er is een scheiding te maken in lichamelijke mishandeling en psychische mishandeling. Onder lichamelijke mishandeling verstaan we (seksueel) misbruik, geweld, en verwaarlozing. Onder psychische mishandeling verstaan we pesten, intimidatie en mentale verwaarlozing, kleineren, domineren, te hoge eisen stellen of opleggen van een bepaalde cultuur/geloofsuitingen die het kind kunnen schaden.

Dit alles kan bewust en onbewust gebeuren door alle personen waar het kind mee in aanraking komt, maar met name de familie. Als een kind langdurig wordt mishandeld op welke manier dan ook is het kind vaak getekend voor het leven.

Mishandeling kan allerlei redenen hebben. Zo kunnen er psychische problemen, opvoedingsproblemen, een gevoel van onmacht, het zelf slachtoffer zijn geweest van mishandeling, drank en drugs verslaving, relatieproblemen en een cultuur oorzaken zijn van kindermishandeling.

Signalen De signalen die leerkrachten en andere betrokkenen zouden kunnen herkennen in kinderen zijn te verdelen in deze vormen:

- seksuele mishandeling
- lichamelijke mishandeling
- psychische mishandeling
- lichamelijke verwaarlozing
- psychische verwaarlozing
- getuige van huiselijk geweld

Psychosociale stoornissen

Innerlijk en gedrag liggen dicht bij elkaar. Bij signalen met betrekking tot het innerlijk gaat het vooral over gevoelens als angst, geen zelfvertrouwen, teruggetrokken, gesloten zijn en onzekerheid. Bij gedrag gaat het vooral om wisselingen in het gedrag en uitingen van kinderen om om te gaan met hun nare gevoelens en om aandacht te vragen voor hun problemen. Het gaat dan vooral om agressie, liegen, geen vriendjes hebben, anderen bedreigen, ruzie maken, pesten, veel hulp vragen, schrikachtig zijn, moe zijn, niemand uit willen nodigen, beloften niet nakomen, smoezen, terugval van prestaties en stemmingswisselingen.

Medische signalen

Uiterlijke kenmerken lijken het makkelijkst te herkennen, maar kinderen die mishandeld worden op wat voor manier dan ook weten dit vaak goed te verbergen. Toch zijn er een aantal signalen/kenmerken zoals: blauwe plekken, onverzorgd uiterlijk, oude of vieze kleding, mager, geen eten of drinken bij zich hebben, snijwonden en brandwonden.

Kenmerken ouders/gezin

Veel ouders houden opvoedingsproblemen het liefst verborgen. Het komt voor dat ouders zich open negatief uitten over het kind. Ze staan niet stil bij hun eigen verantwoordelijkheid en gaan onverschillig om met hun kind. Voordurende wisselingen in een gezin is een afspiegeling van een labiele sociaaleconomische situatie.

Seksueel misbruik

Seksueel misbruik kan bij een kind lichamelijke sporen achter laten, maar in de meeste gevallen is dat niet zo. Seksueel misbruikte kinderen vertonen vaak ernstige gedragsstoornissen. Het gaat vaak gepaard met emotionele verwaarlozing en mishandeling. Deze kinderen zijn niet gewend aan liefde en aandacht, seksualiteit is dan het enige 'contact' dat ze kennen.

(gebruikte literatuur: de kleine gids signalering kindermishandeling 2010, uitgeverij Kluwer bv.)

Stappenplan

Fase 1: Het ontstaan van een vermoeden

Stap 1 Verzamel aanwijzingen die het vermoeden onderbouwen

Tip: gebruik objectieve en concrete beschrijvingen

Stap 2 Leg waarnemingen zo mogelijk voor aan het kind of de ouders

Tip: het is niet verstandig je vermoedens uit te spreken, maar juist je waarnemingen op een meelevende manier voorleggen

Fase 2: Overleg

Stap 3 Bespreek het vermoeden met directie, IB en collega's.

Stap 4 Overleg met betrokken instellingen

Stap 5 Win advies in bij het AMK

Stap 6 Stel een plan van aanpak op

Dit plan bestaat in ieder geval uit een of meer van de volgende drie stappen: praat nog een keer met het kind, praat nog een keer met de ouders en/of nader onderzoek van het kind

Fase 3: Nader onderzoek

Stap 7 Praat zo mogelijk met het kind

Bespreek de zorg die je hebt voor het kind.

Stap 8 Leg de zorgen voor aan de ouders

Probeer naast de ouders te staan, zonder een oordeel uit te spreken.

Stap 9 Onderzoek het kind of laat het onderzoeken

Fase 4: Hulp op gang brengen

Stap 10 Inventariseer de hulpverleningsmogelijkheden

Bel met betreffende hulpverleningen die aansluiten bij de problemen. Informeer naar procedures en wachtlijsten.

Stap 11 Bespreek met de ouders de aanpak van gezinsproblemen

Stap 12 Meld zo nodig bij het AMK

Fase 5: Evaluatie

Stap 13 Evalueer hoe het een en ander is gelopen

Stap 14 Stel zo nodig afspraken bij

Fase 6: Nazorg

Stap 15 Blijf alert op het welzijn van het kind

Vertel het kind bij de afsluiting wat het nu verder kan verwachten.

Stap 16 Roep zo nodig de betrokkenen weer bij elkaar

Stap 17 Zoek zo nodig opnieuw contact met het AMK

Dit stappenplan komt uit het boek: *De kleine gids, signalering kindermishandeling 2010*.

Hierin zijn alle stappen nog verder uitgewerkt. Het boek is te vinden in de teamkamer.

Observatieformulier

Dit observatieformulier is te vinden op de PWA-map. Dit formulier kan gebruikt worden als handleiding tijdens een gesprek met ouders.

Naam leerling:
Leeftijd:
Groep:
Jongen/meisje
Naam leerkracht:
Datum:
School:

Algemene vragen

Sinds wanneer maakt u zich zorgen om het kind?

Delen anderen uw zorgen? Zo ja, wie?

Welke concrete signalen heeft u waargenomen bij het kind of de ouders?
Gebruik hiervoor de signalenlijst (zie bijlage protocol)

Hoe vaak komen de signalen voor en wanneer heeft u ze waargenomen?

Worden er bij eventuele broers of zussen ook signalen waargenomen? Zo ja, welke?

Weet u bijzonderheden van het gezin? Zo ja, welke?

Is er de laatste tijd iets veranderd in het gedrag van het kind? Zo ja, wat?

Hoe verloopt het contact tussen u en de ouders?

Observatiepunten

Houd het kind een bepaalde periode op onderstaande punten in de gaten. Noteer uw bevindingen.

Vertoont het kind opvallend gedrag?
Zo ja, wat voor opvallend gedrag? Wanneer en hoe vaak?

- Hoe is het contact met andere leerlingen in de groep?
- Hoe is het contact met volwassenen?
- Hoe is het contact tussen het kind en zijn ouders?

Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind?

Hoe zijn de schoolresultaten van het kind?

Eigen observatiepunten

Kijk naar de signalenlijst. Zijn er punten waar u over twijfelt? Noteer deze punten hieronder. Observeer het kind hier ook op. Schrijf hier uw bevindingen op.

Eigen aantekeningen

Ga vertrouwelijk om met dit formulier en bewaar deze op een afgesloten plaats!

Signalering

Medische signalen

Lichamelijk signalen:

- Brandwonden
- Blauwe plekken
- Botbreuken
- Steek- snij en bijtwonden
- Hersenletsel
- Inwendige verwondingen

Verzorgingsproblemen:

- gebrek aan hygiëne
- onvoldoende kleding
- onvoldoende geneeskunde/ tandheelkundige zorg
- ongevallen door onvoldoende toezicht

Overige medische signalen:

- opvallend dikker worden of vermageren
- achterblijven in groei
- psychopathische klachten (buikpijn, hoofdpijn ed. zonder duidelijke redenen)
- vermoeidheid

Psychosociale stoornissen

ontwikkelingsstoornissen:

- achterblijven in taal
- regressief gedrag (kinderlijk)
- schijnvolwassenheid
- niet zindelijk

relationele problemen:

ten opzichte van ouders:

- totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- angstig en schrikachtig
- bang om naar huis te gaan
- kind vertoont ander gedrag als ouders in de buurt zijn.

relationele problemen:

ten opzichte van volwassenen:

- bevriezing bij lichamelijk contact
- onmogelijke verklaringen over verwondingen of pijn
- allemandvriend; overdreven drang naar affectie
- lege blik in ogen en vermijden oogcontact
- waakzaam, wantrouwend

relationele problemen:

ten opzichte van andere kinderen

- speelt niet met andere kinderen
- is niet geliefd
- wantrouwend
- terugtrekken in eigen fantasiewereld

gedragsproblemen:

- laag zelfbeeld
- faalangst
- plotselinge gedragsverandering
- depressief
- passief

- hyperactiviteit, destructief, agressief
- angstig
- labiel, nerveus
- gevoelsarm
- slaapstoornissen
- schrikachtig
- schuld- schaamtegevoelens
- eetproblemen
- zelfverwonding
- zelfmoordneigingen

Kenmerken ouders/gezin

ouder-kind relatie stoornis:

- ouder troost kind niet bij huilen
- ouder klaagt overmatig over het kind
- ouder heeft irreële verwachtingen van het kind
- ouder toont weinig belangstelling en is onverschillig over het welzijn van het kind
- ouder houdt het kind vaak thuis van school
- ouder zet kind erg onder druk om te presteren
- ouder reageert agressief

Signalen ouder:

- geweld in eigen verleden
- apathisch en onverschillig
- onzeker, nerveus en gespannen
- onderkoeld brengen van eigen emoties
- negatief zelfbeeld
- steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan
- afspraken niet nakomen
- kind opeens van school halen
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- ouder met psychiatrische of verslavingsproblemen

Signalen gezinskenmerken:

- het gezin kamt met diverse problemen
- ouder die er alleen voor staat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- sociaal geïsoleerd
- gezin verhuist vaak
- sociaal economische problemen
- gezin wisselt vaak van huisarts/specialist of ziekenhuis
- relatieproblemen van ouders
- veel ziekte
- draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- geweld

Signalen seksueel misbruik:

- Verwondingen aan gelachtsorgaan of anus
- urineweginfecties
- SOA's of infecties
- pijn in bovenbenen
- uitslag rondom de mond
- psychosomatische klachten
- negatief lichaamsbeeld
- zelfverminking
- eetstoornissen

- zwangerschap
- extreem seksueel gekleurd gedrag
- extreem seksueel gekleurd taalgebruik
- angst voor lichamelijk contact of juist seksuele toenadering tot volwassene
- angst om op de rug te liggen of om zich uit te kleden.

Gesprek met kind en ouder

In gesprek met het kind

Als je als leerkracht kindermishandeling vermoedt, kan het extra informatie opleveren als je met het kind gaat praten over de situatie waar hij in zit. Voor het kind zal dit niet gemakkelijk zijn, omdat dit voelt als verraad naar ouders of familie toe. Of het kind schaamt zich en is bang voor problemen als hij praat over de situatie. Vaak is het wel zo dat kinderen erg de behoefte hebben om te praten en graag ondersteuning willen hebben. Een ouder kind kan makkelijker aangeven wat er thuis gebeurt dat een jonger kind, een jonger kind kan geholpen worden aan de hand van bijvoorbeeld een prentenboek. Hieronder een aantal tips op een gesprek met een kind te voeren over kindermishandeling.

De voorbereiding van het gesprek:

Als een kind uit zichzelf begint over kindermishandeling kan een leerkracht zich niet voorbereiden. Als de leerkracht hier wel de tijd voor heeft is het belangrijk om op de volgende punten te letten:

Voor het gesprek:

Bepaal eerst het doel van het gesprek

Zorg dat je tijdens het gesprek niet gestoord kan worden, ga dus op een rustige plaats zitten

Zorg dat je de tijd hebt voor het gesprek

Bedenk op welke manier je het gesprek met het kind kan openen

Tijdens het gesprek:

Stel het kind eerst op zijn gemak. Denk aan je non-verbale communicatie et cetera

Ga het gesprek met een open houding aan

Stel open vragen, stel geen waarom vragen en niet teveel vragen achter elkaar

Let op de verbale en non-verbale signalen van het kind

Laat niet merken dat u van het verhaal van het kind schrikt

Vraag niet aan een kind verder te vertellen als het aangeeft dat het niets meer wil vertellen

Geef aan het kind aan dat het moedig is, dat het vertelt en geef hiervoor waardering

Val tegenover het kind de ouders niet af

Vertel het kind dat het niet het schuld is van het kind en dat er meer kinderen zijn in soortgelijke situatie

Beloof nooit totale geheimhouding, als de situatie te ernstig is moeten er hulpverleningsinstanties ingeschakeld worden. Vertel wel aan het kind dat je geen verdere stappen onderneemt zonder dit met het kind te bespreken.

De afsluiting van het gesprek:

Geef een korte samenvatting van het gesprek in de woorden van het kind

Spreek waardering uit voor het kind dat het u in vertrouwen heeft genomen

Geef duidelijk aan wat de stappen zullen zijn na het gesprek.

Laat het kind merken dat het altijd bij je terecht kan. Spreek ook altijd een tweede gesprek af.

In gesprek met de ouders

Als je als leerkracht je zorgen maakt om een leerling is het zaak om zo snel mogelijk in gesprek te gaan met de ouders. Een gesprek kan voor ouders erg bedreigend en confronterend zijn. Een dergelijk gesprek wordt gevoerd om de zorgen te delen over bepaalde signalen die zijn waargenomen. Ga hierbij nooit in op wie de schuldige is. Het is ook niet de taak van de leerkracht om de ouders te vertellen dat er een vermoeden van kindermishandeling is.

De voorbereiding van het gesprek:

Bepaal het doel van het gesprek. Het is de bedoeling om uw zorgen te uiten en de situatie van het gezin zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Ook kun je ouders proberen te motiveren om hulp te zoeken.

Beslis wie het gesprek gaat voeren. Je kunt ook iemand het woord laten doen zoals de schoolarts of de directeur.

Beslis waar het gesprek gaat plaatsvinden. Je kunt de ouders naar school laten komen, maar je kan ook naar de ouders toe gaan. Het is dan wel belangrijk dat het kind waar het om gaat of andere kinderen daarbij niet aanwezig zijn en dat je niet gestoord wordt.

Trek niet meer dan een uur uit voor dit gesprek. Een uur is intensief genoeg. Als een uur niet genoeg is, maak je een vervolgspraak.

Als er hulp nodig is om het gesprek voor te bereiden, kan er ook hulp worden gevraagd van het AMK.

Het gesprek:

Vertel de ouders wat het doel is van het gesprek en vermeld dat alles vertrouwelijk is.

Vertel zo concreet mogelijk wat je opgevallen is, houd eigen interpretatie achterwegen en gebruik geen woorden zoals mishandeling of misbruik.

Vraag de ouders of ze de waarnemingen herkennen en of ze er een verklaring voor hebben.

Geef aan dat jij je zorgen maakt en vraag of de ouders zich hier in herkennen.

Stimuleer ouders tot vertellen door open vragen te stellen.

Let op non-verbale boodschappen van de ouders.

Ga niet alleen in op waar jij je zorgen over maakt, geef ook aan wat goed gaat.

Respecteer de ervaringsdeskundigheid van de ouders wat betreft hun eigen kind.

Geef ouders de ruimte om frustraties te uiten.

Veroordeel de ouders niet, maar toon begrip zonder het probleem af te zwakken.

Spreek ouders aan op hun verantwoordelijkheid. Bespreek wat ouders zelf kunnen doen en waar ze misschien hulp bij nodig hebben.

De afsluiting:

Vat het gesprek kort samen.

Maak afspraken over de vervolgweg. Je maakt een vervolgspraak of verwijst de ouders door.

Maak duidelijk dat de ouders altijd kunnen komen als ze willen praten

Maak een korte samenvatting van het gesprek op papier en leg alle afspraken en besluiten ook vast en zorg dat de ouders dit ondertekenen en een kopie krijgen.

Allochtone gezinnen:

Vanwege cultuurverschillen kan een gesprek met allochtone ouders een andere aanpak vragen. Neem hiervoor eerst contact op met het AMK, zij hebben ervaring met gesprekken met allochtone ouders.

De volgende aandachtspunten moeten in de gaten gehouden worden:

Zorg dat je op de hoogte bent van de gebruiken van de cultuur en het gezin, niet iedereen is hetzelfde.

Als je direct ter zake komt kan dit als onbeleefd worden ervaren. Neem ruim de tijd voor het gesprek en neem eten en drinken aan als het aangeboden wordt. Probeer ervoor te zorgen dat de familie eer niet wordt aangetast, dit is erg belangrijk in deze culturen.

Houd er rekening mee dat het voor deze gezinnen een makkelijker stap is om familie te vragen om te helpen dan iemand van buitenaf.

In sommige culturen is het onbeleefd om een autoriteit zoals een leerkracht tegen te spreken, dit kan leiden tot afspraken die gemaakt worden, doch niet nageleefd.

Adressen en websites

Organisaties in de omgeving:

Sensor Noord-Brabant

Postadres: Postbus 1001
Postcode en plaats: 5200 BA Den Bosch
Telefoon: 0900 07 67 (5 ct/m) of 073 614 00 48
E-mailadres: denbosch@sensoor.nl
Website: www.sensoor.nl/brabant

Stichting Open Vizier

Postadres: Dongenseweg 22
Postcode en plaats: 5121PC Rijen
Telefoon: 0161-293346 en/of 06-48189046
E-mailadres: postmaster@stichtingopenvizier.nl
Website: www.stichtingopenvizier.nl

Project huiselijk geweld -'s Hertogenbosch

Postcode en plaats: Den Bosch
Postadres: Postbus 70058
Postcode en plaats: 5201 DZ Den Bosch
Website: www.ggdhartvoorbrabant.nl

Landelijk Bureau Fiom

Bezoekadres: Kruisstraat 1
Postcode en plaats: 5211 DT Den Bosch
Postadres: Postbus 1019
Postcode en plaats: 5200 BA Den Bosch
Telefoon: (073) 612 88 21
Fax: (073) 612 23 90
E-mailadres: Landelijk.bureau@fiom.nl
Website: www.fiom.nl

Juridisch Loket Den Bosch

Bezoekadres: Stationsweg 9
Postcode en plaats: 5211 TV Den Bosch
Postadres: Postbus 698
Postcode en plaats: 5201 AR Den Bosch
Telefoon: 0900-8020
Fax: 073-6142287

Website: <http://www.juridischloket.nl>

Meldpunt seksueel misbruik R.K. Kerk

Postadres: Postbus 56
Postcode en plaats: 5070 AB Udenhout
Telefoon: 0900 899 84 11
E-mailadres: meldpunt@hulpenrecht.nl
Website: www.hulpenrecht.nl

Kompaan, hulpverlening aan jeugdigen en hun gezinnen

Bezoekadres: Rillaersebaan 75
Postcode en plaats: 5053 EA Goirle
Postadres: Postbus 10139
Postcode en plaats: 5000 JC Tilburg
Telefoon: (013) 530 94 00
Fax: (013) 542 30 11
E-mailadres: info@stichtingkompaan.nl
Website: www.stichtingkompaan.nl

De Bocht, hulpverlening aan vrouwen, kinderen en gezinnen

Bezoekadres: Tilburgseweg 184

Postcode en plaats: 5051 AN Goirle

Postadres: Postbus 113

Postcode en plaats: 5050 AC Goirle

Telefoon: (013) 543 30 73

Fax: (013) 542 52 26

E-mailadres: debocht@debocht.nl

Website: www.debocht.nl

Websites

www.no-kidding.nu

NO KIDDING is een netwerk van mensen en organisaties dat Nederland de ogen opent voor de ernst, aard en omvang van kindermishandeling in eigen land. NO KIDDING maakt kindermishandeling bespreekbaar en brengt een maatschappelijke beweging op gang.

www.watkanikdoen.nl

Een site van de overheid waar allerlei vragen worden beantwoord die te maken hebben met kindermishandeling. Er staat bij elke vraag een uitleg en tips over wat je zou moeten doen.

www.kindermishandeling.org

Een site van het vertrouwenscentrum kindermishandeling met heel veel informatie onderverdeeld in kinderen, jeugd en volwassenen. Ook meldingen van kindermishandeling kunnen hier gedaan worden.

www.AMK-nederland.nl

De site van het advies- en meldpunt kindermishandeling. Op deze site staat alle basisinformatie die je moet weten over kindermishandeling en de werkwijze van het AMK.

www.nji.nl

De site van expertisecentrum over jeugd en opvoeding voor en met professionals in de jeugdsector. Op deze site staat een heel dossier over kindermishandeling met allerlei informatie over kindermishandeling op allerlei terreinen.

www.huiselijkgeweld.nl

Op deze site kun je al het nieuws over huiselijk geweld volgen, daarnaast staat er alles op over huiselijk geweld en wordt je door verwezen naar het steunpunt huiselijk geweld als je een melding wilt doen.

www.stopkindermishandeling.nl

De site van de werkgroep reflectie en actie groep aanpak kindermishandeling. Met informatie over de werkgroep RAAK en hun programma.

www.kindermishandeling.nl

Een site vooral voor kinderen waar ze terecht kunnen als ze informatie willen over kindermishandeling en eventueel met iemand praten.

www.kindertelefoon.nl

Deze site hoort bij de kindertelefoon en is er voor kinderen met allerlei problemen. Kinderen kunnen op de site van alles kwijt maar ze kunnen ook bellen. Dit hoeft niet alleen te gaan over mishandeling of misbruik.

www.kinderrechtswinkel.nl

Deze site is er voor kinderen en legt uit wie ze zijn en wat ze voor kinderen kunnen betekenen in allerlei situaties. Ook staat er duidelijk hoe je ze kunt bereiken en op welke manier.

www.sociaalemotioneel.nl

Op deze site staat alles wat je wilt weten over de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Ook staat er een dossier op over mishandeling en wat je als leerkracht kunt doen om kinderen weerbaarder te maken.

www.mijnleerlingonline.nl

Alles wat je wilt weten over kinderen en internet staat op deze site. Je kunt al gestelde vragen bekijken of zelf een vraag stellen over bijvoorbeeld de gevaren van een webcam.

www.kinderrechten.nl

Deze website is gemaakt door het Kinderrechtencollectief. Het Kinderrechtencollectief bestaat uit meerdere organisaties die voor en met kinderen werken. Dit zijn: Defence for Children-ECPAT, Cordaid, Jantje Beton, Kinder- en Jongerenrechtswinkel, NJR, Plan Nederland, Save the Children, Kinderpostzegels en UNICEF, met als adviseur het Nederlands Jeugdinstituut. Het Kinderrechtencollectief is in 1995 opgericht.

www.striktgeheim.net

Op deze site kunnen kinderen stukjes lezen over kinderen die thuis in een vervelende situatie zijn. Ook kun je zelf een stukje schrijven en (anoniem) plaatsen op de site.

www.jeugdengazin.nl

De site van de overheid waar instaat wat voor planner er zijn en worden gemaakt om kindermishandeling tegen te gaan.

Organisaties

Advies- en meldpunt kindermishandeling

Het AMK is de centrale instantie voor het vragen van advies over of het melden van kindermishandeling.

www.AMK-nederland.nl 0900 1231230

Bureau jeugdzorg

Aanmeldingen voor jeugdhulpverlening verlopen via bureau jeugdzorg. Volwassenen en kinderen kunnen terecht voor informatie, advies of hulp.

www.bureaujeugdzorg.info 0900 2003004

Nederlands jeugdinstituut

Voor meer informatie over kindermishandeling en specifieke vragen kun je, je richten tot het Nederlands jeugdinstituut.

www.kindermishandeling.info 030 2306564

GGD Nederland

De GGD staat voor Gemeentelijke Gezondheidsdienst. In een notendop kan men het werk van de GGD als volgt omschrijven:

“Wij bewaken, beschermen en bevorderen uw gezondheid.

www.ggd.nl 030 252 30 04

Inspectie jeugdzorg

De inspectie jeugdzorg valt onder de verantwoordelijkheid van de overheid. De Inspectie jeugdzorg draagt met haar onafhankelijk toezicht bij aan het verhogen van de kwaliteit van de jeugdzorg.

www.inspectiejeugdzorg.nl 030 230 5 230

Raad voor de Kinderbescherming

In het geval dat de ontwikkeling van een kind in gevaar komt, moet de overheid ingrijpen als de situatie van het kind onvoldoende verbetert. De Raad voor de Kinderbescherming, een onderdeel van het ministerie van Justitie, voert die taak uit.

www.kinderbescherming.nl

Bureau vertrouwensarts inzake kindermishandeling

Deze site werkt samen met het AMK en geeft uitleg over de vereniging van vertrouwensartsen inzake kindermishandeling.

www.vertrouwensartsen.nl

Boeken voor kinderen

Onderbouw

Beertje klein en grote Wolf, Marianne Wabbes.

Kleine beer en grote wolf zijn vrienden. Op een dag streekt grote wolf, kleine beer. Kleine beer vindt dit niet leuk maar grote wolf stopt niet. Wat moet kleine beer doen?

Het kleine meisje dat niet meer kon lachen, Gilles Tibo.

Lisa heeft een groot geheim over wat de nieuwe vriend van mama bij haar doet. Gelukkig heeft Lisa een begrijpende juf die het geheim ontrafelt.

Knuffel heeft zorgen, Katrin Meier.

Marjolein wordt misbruikt door de vriend van mama. Ze vertelt haar geheim en haar verdriet aan haar knuffel. Knuffel zegt dat ze iemand moet vinden tegen wie ze dit kan vertellen en die haar kan helpen.

Lara heeft een nee gevoel. Celeste Snoek.

Lara's ouders gaan een avondje weg en Allon komt oppassen. Als Allon haar kietelt krijgt Lara voor het eerst een nee gevoel. Als Allon later bij haar in bed gaat liggen gebeurt dit weer, Lara zegt nee en vertelt de volgende dag alles aan haar vader.

Sanne, Martine Delfos.

Sanne wordt mishandeld door haar moeder. Ze verzint allerlei vrienden die haar helpen en troosten. Ze denkt dat ze altijd alles fout doet.

Dat vind ik niet leuk, Jennie Staring.

De klas van Jasper gaat op stap, ze moeten zich aan de regels houden. Maar Jasper wil Lieke geen hand geven en later dringt er ook nog iemand voor. Hoe moet Jasper dit oplossen?

Middenbouw

Blijf van me af, Martine Delfos

Peter weet niet hoe hij zijn stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat hem daarbij helpen.

Blijf van me af, Martine Delfos

Marijke weet niet hoe ze dat vervelende gedoe van haar stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat haar daarbij helpen.

De meester is een schat, Bettie Elias

Bram heeft een blauw oog en de meester wil weten hoe dat komt. Bram kan dat niet vertellen want dan verradt hij zijn vader.

De schommel, Gerda de Preter

Marie deelt haar schommel en de geheimen met haar nieuwe buurmeisje. Haar geheim is alleen wel heel groot, ze wordt thuis mishandeld.

Het toetje van knikkers, Chantal Cornielje

Als de moeder van Joram een slechte bui heeft, krijgt Joram vaak zware straffen. Joram heeft hier genoeg van en besluit in actie te komen.

Nieuw bloed, Peter Vervloed

Remco merkt dat Yasmin vaak blauwe plekken heeft. Yasmin wil hier niets over vertellen, maar Remco wil haar graag helpen.

Niks gehoord, niks gezien, Veronica Hazelhoff

Linda en Walt zijn vrienden. Op een dag komt Linda er achter dat zij een heel ander leven heeft dan Walt.

Ridder Schijtebroek, Carry Slee

Op de kinderboerderij worden de dieren gepest. Michiel en Bo proberen dit op te lossen.

Slagen, R.H. Shoenmans

Geert zijn vader drinkt heel veel, als dit gebeurt krijgt Geert vaak klappen.

Wat Jimmy die nacht zag, Carolyn Coman.

De vriend van de moeder van Jimmy mishandelt op een dag zijn zusje. Jimmy en zijn moeder vluchten.

Bovenbouw

Blijf van me af, Martine Delfos

Peter weet niet hoe hij zijn stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat hem daarbij helpen.

Blijf van me af, Martine Delfos

Marijke weet niet hoe ze dat vervelende gedoe van haar stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat haar daarbij helpen.

Acht dagen met Engel, Tanneke Wigtersma

Silke heeft een geheim dat ze voor iedereen verborgen wil houden. Behalve voor Engel die op een dag zomaar naast haar komt zitten in het park. Kan Engel haar helpen?

Blaauwe plekken, Anke de Vries

Judith wordt thuis geslagen door haar moeder. Als ze ziet dat het ook anders kan, durft ze zich te verzetten.

Brandnetels en andere verhalen over kindermishandeling, Hans Dorrestijn

Een boek met zestien gedichtjes en verhalen van kinderen die mishandeld worden.

Dan kleurt het water rood, Sine van Mol

Als Tom huiswerk maakt wil Dave altijd rare spelletjes doen. Als Tom verhuist ontmoet hij een man uit de wijk, die maakt vreemde foto's van Tom.

De chipseter, Cil v.d Heyden

Het broertje van Rita wordt mishandeld door de vriend van mama. Ze durven dit tegen niemand te zeggen. Gelukkig hebben ze een oplettende buurvrouw.

Een dag om te onthouden, \$ea Dubelaar

De vader van Hanne doet altijd dingen met haar die ze niet wil. Uiteindelijk gaat Hanne met haar oma praten over wat er gebeurt.

Een muur van lege blikken, Daniel Billet

De wereld van Koen stort in als hij ontdekt dat zijn vader vieze spelletjes doet met jonge meisjes. Hij gaat steun zoeken bij Dorien een klasgenootje van hem.

Groep zeven slaat terug, Jacques Vriens

Dagmar komt erachter dat er rare dingen gebeuren bij Sarah thuis. Als het uit de hand loopt komt heel groep zeven in actie, want dit pikken ze niet.

Ik wil je mijn geheim vertellen, Marriette van den Berg

Vijftien korte verhalen en gedichten van kinderen die mishandeld worden.

Nina Regenboog, Leny van Grootel

Nina is het bijzonderste meisje van heel het ponykamp en Hester wil graag haar vriendin worden. Nina doet heel geheimzinnig en dan ontdekt Hester haar geheim: Nina wordt thuis geslagen.

Tante pech en de pechvogeltjes, Joke Glansbeek

Tante pech is een oude witte uil. Ze beschermt de dieren uit het bos die lelijk worden behandeld door hun ouders.

Weg uit de Peel, Jacques Vriens

Janneke heeft het heel moeilijk thuis. Haar ouders kunnen niet goed voor haar zorgen en de pastoor uit het dorp doet rare spelletjes met haar.

9. Gedragscode Koningsschool

Inleiding

Wat is een gedragscode?

Een gedragscode is een richtlijn voor een wenselijke en professionele pedagogische beroepshouding wat betreft de omgang met leerlingen, collega's en ouders.

Een gedragscode kan toegepast worden om ongewenst gedrag te voorkomen (preventief) of aan te pakken (curatief). Een gedragscode levert daarmee een bijdrage aan het creëren van een veilig leer- en werkklimaat op school.

De Onderwijsinspectie adviseert scholen om die reden om naast algemene gedragsregels voor

leerlingen ook een gedragscode voor personeel op te stellen.

Een gedragscode:

beschrijft concreet gedrag, zoals seksuele intimidatie, pesten, (lhbt-)discriminatie, racisme, agressie en geweld;

helpt medewerkers om de professionele grenzen te bewaken;

helpt ongewenst gedrag door medewerkers te voorkomen;

maakt het mogelijk elkaar aan te spreken op (signalen van) grensoverschrijdend gedrag;

geeft de schoolleiding houvast om grensoverschrijdingen te sanctioneren;

is een toetssteen bij klachtbehandeling door de klachtencommissie.

Voorwaarden:

Het hebben van een gedragscode wil nog niet zeggen dat ongewenst gedrag geen kans krijgt, of dat het voor iedereen duidelijk is wat onder professioneel gedrag wordt verstaan. Een gedragscode heeft de meeste kans van slagen als op school aan onderstaande voorwaarden wordt voldaan:

Bij elke medewerker is de gedragscode bekend.

Elke medewerker leeft de gedragscode na.

De gedragscode wordt regelmatig (minimaal 1x per jaar) geëvalueerd.

Er heerst een 'aanspreekcultuur'.

Medewerkers zijn zich bewust van hun voorbeeldfunctie.

De schoolleiding treedt op tegen grensoverschrijdend gedrag.

De schoolleiding neemt klachten over ongewenst gedrag serieus.

De school heeft een klachtenprocedure en een vertrouwenspersoon.

Gedragscode Koningsschool

De medewerker bevordert sociale veiligheid voor zijn/haar leerlingen.

De medewerker is zich in alle situaties bewust van zijn/haar voorbeeldfunctie ten opzichte van leerlingen.

De medewerker maakt geen misbruik van de afhankelijkheidsrelatie die voortvloeit uit zijn/haar functie.

De medewerker spreekt leerlingen, ouders en collega's aan op ongewenst gedrag.

De medewerker behandelt vertrouwelijke informatie als zodanig.

De medewerker is bekend met en handelt naar de bestaande protocollen, gemaakte afspraken, wettelijke regelingen en klachtenprocedure.

De medewerker zoekt geen privécontact met leerlingen.

De medewerker raakt een leerling uitsluitend functioneel aan en houdt daarbij rekening met de grenzen van de leerling.

De medewerker vermijdt zo mogelijk een-op-een-situaties met een leerling. Als dit toch nodig is, zorgt hij/zij ervoor dat hij/zij zichtbaar is voor anderen.

Online contact van de medewerker met leerlingen en ouders is school-gerelateerd, zakelijk en in correct Nederlands.

De medewerker veroorlooft zich geen intimiteiten met een leerling in geschrift, afbeelding, gebaar of aanraking.

De medewerker maakt geen seksueel getinte, racistische of discriminerende grappen of opmerkingen.

De medewerker zorgt ervoor dat binnen school geen seksueel getinte, racistische of discriminerende affiches, tekeningen of andere artikelen worden opgehangen die kwetsend kunnen zijn.

De medewerker pleegt geen seksuele handelingen met leerlingen.

De medewerker gaat geen liefdesrelatie met een leerling aan.

De medewerker geeft duidelijk zijn/haar professionele grens aan als een leerling aandringt op intimiteit.

De medewerker die een vermoeden heeft van een zedenmisdrijf tussen een medewerker van de school en een minderjarige leerling van school meldt dit onmiddellijk bij het bevoegd gezag conform de meldplicht voor personeel (zie www.schoolenveiligheid.nl).

De medewerker die kennis neemt van een strafbaar feit meldt dit direct bij de directie.

Voor een overzicht van strafbare feiten download het informatieblad 'Aangifte doen binnen het onderwijs' (zie www.schoolenveiligheid.nl).

10. Protocol gebruik mobiele telefoons

Dit protocol maakt onderdeel uit van het mediaprotocol van de Koningschool. In het mediaprotocol geven wij aan op welke manier wij met verschillende soorten media omgaan en welke regels/afspraken we daarbij hanteren.

Waarom een protocol voor het gebruik van mobiele telefoons?

Steeds vaker krijgen wij te maken met onduidelijkheden rondom mobiele telefoons die kinderen meenemen naar school. Wij hebben de regels vastgelegd in dit protocol, zodat voor alle betrokkenen (leerlingen, ouders en teamleden) duidelijk is welke regels gelden en aanpak wij hanteren.

Doel van ons beleid zoals beschreven in dit protocol:

Eenduidigheid in omgaan met mobiele telefoons (en overige elektronica) voor kinderen, ouders en leerkrachten.

Voorkomen van misbruik van mobiele telefoons onder schooltijd.

Duidelijkheid m.b.t. actie school n.a.v. ge-/misbruik van mobiele telefoons onder schooltijd.

Mogelijkheid tot het afleggen van verantwoording naar kinderen, ouders en leerkrachten bij eventueel ge-/misbruik.

Bereikbaarheid van school

Als school willen wij benadrukken dat ouders altijd via het vaste telefoonnummer van de school hun kind(eren) kunnen bereiken dan wel een bericht kunnen doorgeven. Andersom geldt ook dat wanneer een kind dringend iets moet melden aan de ouder(s), wij het kind toestemming geven om gebruik te maken van de telefoon van de school. Wij zijn daarom van mening dat het niet nodig is dat onze leerlingen een mobiele telefoon meenemen naar school. Wij kunnen ons echter wel

voorstellen dat u het, als ouder, belangrijk vindt dat uw kind onderweg van en naar school bereikbaar is. Daarom mogen de kinderen de telefoons wel meenemen, maar laten zij deze uitgeschakeld in de school en op het schoolplein (ook tijdens de overblijf). Een mobiele telefoon in de stand-by stand wordt niet gezien als een uitgeschakeld apparaat. Pas wanneer de kinderen het schoolterrein verlaten, kan de mobiele telefoon weer aan.

Bezit / Gebruik

Het bezitten van mobiele telefoons op school is toegestaan. De school is echter niet aansprakelijk voor apparatuur die geen eigendom is van de school. Het bezit van een mobiele telefoon geldt onder de volgende voorwaarden:

Op school worden mobiele telefoons uitgeschakeld en door de leerling zelf bewaard.

Op aangeven van het personeel kunnen mobiele telefoons, tablets en andere media-apparatuur in de les gebruikt worden voor educatieve doeleinden.

De leerling is zelf verantwoordelijk voor zijn mobiel. Bij verlies of beschadiging neemt de school geen enkele verantwoording.

Buiten de les wordt onder schooltijd op het gehele schoolterrein het gebruik van mobiele telefoons niet toegestaan (dus ook niet bij de gym, tijdens de overblijf of in de gang bij het naar buiten lopen).

Het maken van foto's en filmpjes door leerlingen tijdens bv. schoolreisjes en excursies is niet toegestaan. De leerkrachten worden geacht om foto's en filmpjes te maken en deze later te verspreiden via bv. de website, groepsblog etc.

Maatregelen bij overtreding van onze regels

De school vindt het de verantwoordelijkheid van de leerling dat hij/ zij zich aan de schoolregels houdt. Als geconstateerd wordt dat een leerling toch in overtreding is, gelden de volgende afspraken:

1. Bij een eerste overtreding krijgt de leerling een duidelijke waarschuwing.
2. Bij een tweede overtreding wordt het apparaat tot het einde van de dag in bewaring genomen. De leerling wordt uitgelegd en gewaarschuwd dat bij een volgende overtreding de sancties zwaarder zullen zijn. De leerkracht stelt de ouders hiervan op de hoogte.
3. Bij een derde overtreding wordt het apparaat tot het eind van de dag in bewaring genomen. Een ouder/ verzorger dient de telefoon af te halen bij de groepsleerkracht.

NB

Bij strafbare feiten, zoals schending van de privacy en ander (ernstig) misbruik* kan de school melding bij de politie maken en/of aangifte doen. Ook wanneer het mobiele toestel in bewaring wordt genomen, geldt dat de school niet aansprakelijk is voor de apparatuur.

* Onder misbruik wordt in elk geval verstaan het maken van opnamen (foto's, filmpjes, geluid) in en om de school en/of tijdens schoolactiviteiten elders. Het plaatsen van foto's en/of filmpjes op internet of sociale media. Het versturen van ongewenste/ongepaste sms'jes of WhatsApp berichten, ongewenst bellen en bedreigen.

Januari 2017

Als pdf bestanden zijn toegevoegd:

11. Protocol schorsing en verwijdering van leerlingen
12. Vragenlijst veiligheid leerlingen mei 2017